

Szabadságharc Szebenben

-audiovizuális ifjúsági színmű-

Írta
Pozsgai Zsolt

az Assitej Magyar Központja pályázatára

Szereplők

Kosztka Tivadar, 14 éves
Édes, Tivadar anyja, 34 éves
Kosztka, Tivadar apja, 36 éves
Susa, Tivadar nővére 16 éves, beteg, izomsorvadásos
Ópapa, tábornok a szabadságharcból, 76 éves
Pirics Jancsi, Tivadar barátja, 14 éves
Tanár Úr
Polgármester, 56 éves
Bodor, a pék
Schubert, a kalapos, 46 éves
Ili, 12 éves
Pár gyerek

Történi

Szebenben, 1864, május végén

A színdarab sajátos keveredése az un. „színpadi valóságnak” és egy vizuális jelrendszernek, amely Csontváry Kosztka Tivadar képeiből, annak részleteiből áll. A gyermek Tivadar fejében a tapasztalt helyzetekből áll össze a későbbiekben megfestett kép-halmaz. Itt, a színjáték során, a szemünk előtt. A jelenetekhez kapcsolódva a Csontváry-festmények alakjai megszületnek, átalakulnak. Emberek, embercsoportok, tájrészletek, vízesések, fák, stb- mind vizuális szolgálói a cselekménynek, a helyzeteknek. Átvezeti ez a vizuális változás a jeleneteket, vagy a jelenetek alatt segíti a hangulati ábrázolást. Vagyis a színpadi kép alapja a háttérben elhelyezett, teljes színpadméretű vetítövászon, amely egyben a vetített képek megjelenítésére, másrészt díszletként szolgál. Ezek a festmény-részletek ábrázolják a helyszíneket, vagy vetítik a cselekmény mögé a figurákat – mind-mind Csontváry későbbi festményeinek részletei. Ez a sajátos vizuális ábrázolás az, amely főszereplője az előadás látványegységének. A látványelemek azonban együtt dolgoznak a zenei elemekkel, melyek Bartók Béla Kossuth-szvitjéből állnak. Ez a szvit vonul végig a darabon. A jelenetek egymásba ölelkeznek, átfolynak egymásba, kiegészítve a zenei és látvány-ritmust, mintha az egész egyetlen festmény munkafolyamata lenne.

Első jelenet

A vásznon egy erdélyi város távoli képe alakul ki. Egy fotóból alakul át festménnyé. A fáknak karjai lesznek, a bokroknak arcai, alakulnak át, ahogy egy festő alakítja a képet. Majd megjelenik a kép alján egy kézírás: Csontváry Kosztka Tivadar. Falusi ház udvarának festett képe. Aztán lassan vissza alakul valódi képpé, filmmé: egy kakas áll már az udvar közepén. Előtte tyúk.

Kakas figyelmesen nézgelődik. Meglátja a tyúkot, azonnal ráugrik, gárog, kerecsel. Kamera igazít: az egyik ól mögött Tivadar, a másik mögött Pirics Jancsi. Figyelik a kakast, összenéznek, felkiáltanak, előugranak botokkal, a kakas menekülne, nem tud, Jancsi lecsap, a kakas elesik, menni tovább, nagy riadalom, Tivadar és Jancsi kergetik a kakast, a tyúkoknál nagy hangzavar, minden állat menekül, Tivadar is lecsap. A kakas rémülten néz föl, Tivadar lecsapna még egyszer, de nem teszi, nézi a kakast.

Most már a színpadi valóság, a háttérkép kimerevedése után: Tivadar befut, hóna alatt egy kakas. Jancsi is szalad utána be a színpadra.

JANCSI

Mit kólsz már? Csapd!

Tivadar visszanéz, csapna, de Édes hangja állítja meg. Édes szép ruhában áll a ház felől.

ÉDES

Mi a rossebet teszel te azzal a kakassal, mi?!

TIVADAR

Ez, Édes? Ez nem érdemel mást!

ÉDES

Mit tett az neked?

TIVADAR

Nekem semmit.

ÉDES

Hát?

JANCSI

A tíkoknak!

ÉDES

Mit tett nekik?

TIVADAR

Fojtogatja őket. De most megkapja!

Édes elneveti magát.

ÉDES

Gyere ide.

Tivadar eldobja a botot, fut anyja felé, azonnal átöleli az övét, ahogy odaér, forgatni kezdik, forognak lassan.

ÉDES

Nem fojtogatja az, te. Ha apádat így ütik agyon, amikor téged szeretett belém, bizony belőled sincs semmi.

TIVADAR

Nem mondja már!

ÉDES

Mondom! Az a kakas a kiscsibék miatt mászik a tyúkra.

TIVADAR

Azért-e? Akkor a tyúk mért visít?

Jancsi is közelebb jött már.

JANCSI

Akkor a tík mér?

ÉDES

Azért visít a tyúk, mert tetszik neki.

TIVADAR

Édesanyám! De jó hogy van édesanyám!

JANCSI

Éngem szekálsz? Mert nekem nincs?

TIVADAR

Gyere ide te is, Jancsi...

Megáll a forgás, Jancsi is odamegy, ő is átöleli az asszonyt, aki nagyokat nevet.

ÉDES

Ne üssétek agyon a kakast egy kis öröméért. Hát.

Elengedi őket.

TIVADAR

Hová megy, édes?

ÉDES

Megyek a nőegyletbe.

TIVADAR

Hát ott vannak-e kakasok? Sivalkodnak-e a tyúkok?

Édes nem válaszol, nevet, és elindul kifelé. Szinte észrevétlenül mellettük terem egy kislány, Ili, hunyorog a napba, néz rájuk.

ILI

Jöttök játszani?

A két fiú összenéz. Jancsi int a kezével.

JANCSI

Majd én.

Ili hunyorog rájuk, Jancsi hirtelen elkapja a lányt, leteperi, a nyakát kezdi harapdálni hátulról, a lány sivalkodik, kiszabadítja magát, aztán elfut. A két fiú áll egy darabig.

TIVADAR

Jó volt-e?

JANCSI

Megjárja.

Átkarolják egymás vállát, elindulnak a ház felé.

Második jelenet

Zene. A háttérkép egy sváblyufkát /kisvárosi termálfürdőt// ábrázol Csontváry „Sváblyufka” c. képe alapján.

A színpadon alig látni a gőztől. Középen medence. Ott ül a Polgármester, nagy darab, sváb ember, Kosztká László, Schubert, a kalapos, és még három férfi, akik nem szólnak semmit, csak vesszővel csapkodják magukat.

POLGÁRMESTER

Ha ez a Deák kerül föl, nekünk is felvirágozik.

SCUBERT

Maga hisz a politikában, polgármester úr?

POLGÁRMESTER

Mért ne hinnék, abból élek. Te hiszel-e a kalaposságban?

SCHUBERT

Kalaposságra szükség van. Ha nem veszel kalapot novemberben, bederesedik a fejed bévülről, azt megfázol, elmúsz. De ha politikus nincs, történik-e valami?

POLGÁRMESTER

Aztat még nem próbálták.

KOSZTKA

Miért virágozna, ha ez a Deák lesz?

POLGÁRMESTER

Mert lesz idegenforgalom.

SCHUBERT

Aztán kell-e az?

POLGÁRMESTER

Több kalapot csinálhatsz. Veszik majd. Itt van ez a sváblyufka. Ez a fürdő. Mink ülünk csak itt bent. De ülhetne itt más is, pénzért, jó pénzért.

KOSZTKA

Nem férne el. Mi is alig férünk.

POLGÁRMESTER

De a haladás, Kosztká uram! A haladás!

SCHUBERT

Haladás lehet, de csak kalappal a fejen!

POLGÁRMESTER

Meg a környék is szép.

KOSZTKA

Igaz. Szép.

POLGÁRMESTER

Turisták jöhetnek.

SCHUBERT

Azoknak kalap kell. Zöld kalap, tollal.

POLGÁRMESTER

Vihetik a hírünket tovább. Hogy milyen szép is ez a város.

KOSZTKA

Én amondó vagyok, őrizzük magunk, polgármester úr, abból baj nem lehet.

POLGÁRMESTER

Vagyis te ellenem szavazol a gyűlésen?

KOSZTKA

Meglátjuk.

POLGÁRMESTER

Tudod-e, ki volt az apád?

KOSZTKA

Az enyém ki volt?

POLGÁRMESTER

A szabadságharcotokban...

KOSZTKA

Nem a miénk volt!

POLGÁRMESTER

Bem tábornoka, mi? Igaz-e? Ki tudja ezt még a kalapos Schuberten kívül, mi?

Kosztka gondolkodik.

KOSZTKA

Végül is. A turista jó. Deák is.

POLGÁRMESTER

Azért mondom!

*Elégedetten visszamerül a vízbe, most jön be izgatottan a cingár
Fürdőmester.*

FÜRDŐMESTER

Jön a pék asszonya!

POLGÁRMESTER

Aztán tudja-e a cserét?

KOSZTKA

Miféle cserét?

POLGÁRMESTER

Felcseréltettem a női és férfi fürdőt ma reggeltől.

KOSZTKA

Azt láttam, de nem tudtam, mér.

POLGÁRMESTER

Hát ezért. Ne szólj neki, hogy csere van!

FÜRDŐMESTER

Én nem szólok!

Kimegy.

KOSZTKA

Ide jön be a pék felesége?

POLGÁRMESTER

Úgy néz ki.

KOSZTKA

És ő nem észleli...

POLGÁRMESTER

Hogy észlelné, mikor vak?

KOSZTKA

Igaz.

Most lassan bejön a falat tapogatva a pék felesége, nagy köpenyben. Kitapogatja a fogast, leveszi a köpenyt. Csinos, harmincas nő. A férfiak hallgatnak, még a lélegzetüket is visszafojtják. Pák felesége elindul a medence felé, lassan tapogatva, meztelenül. A férfiak némán nézik. Bejön a medencébe, elindul körbe. Megcsúszik, Schubert vállát kapja el, felegyenesedik, valamit már sejt. De aztán tovább megy, talál egy üres helyet, leül. A férfiak nézik. A pék felesége sírni kezd, rázza zokogás, mintha a ségyentől lenne. A férfiak összenéznek.

Harmadik jelenet

A háttérképen Csontváry kép részlete: utcakép emberekkel és a mézeskalácsossal.

A színpadon Mézescalácsos-Szabó úr meríti a tésztát a kalácsnak, mellette áll Tivadar, érdeklődve nézi.

TIVADAR

Ebből lesz a huszár?

SZABÓ

Ebből lesz a szív.

TIVADAR

A huszárnak másmilyen kell?

SZABÓ

Annak más.

TIVADAR

Milyen?

SZABÓ

Férfítészta.

TIVADAR

Hát ez asszony-tészta-e?

SZABÓ

Az.

TIVADAR

Nem mindegy az?

SZABÓ

Hogy lenne mindegy? MÉR nem vagy iskolában, mi?

TIVADAR

A Tanár úrnak fáj a feje. Otthon maradt.

SZABÓ

Ezt én nem eszem meg!

TIVADAR

Pedig így van. Asszonytészta a szív? Miért?

SZABÓ

Mert a szív az asszonyoknál van.

TIVADAR

Hát nálunk mi van?

SZABÓ

Ami a bikának akkora. Az van nálunk.

TIVADAR

De abból nem lesz tészta.

SZABÓ

Abból nem.

TIVADAR

Csináljon nekem fekete mézest.

SZABÓ

Olyan nincs, fekete mézes nincs.

TIVADAR

Lopok apám patikájából ideges port magának.

SZABÓ

Megteszed?

TIVADAR

Meg, ha csinál nekem fekete mézest.

SZABÓ

Hogyan, te?

TIVADAR

Tesz bele kávé. Sokat. Attól fekete lesz.

SZABÓ

De hozol port?

TIVADAR

Ígértem.

Szabó nekiáll, formázza a fekete mézest. A háttérben alakul tovább a kép, alakok „festődnek” egymásra, Tivadar csodálkozva nézi. Aztán kialakul két alak- egy férfi és egy nő. Egyik Kosztka, Tivadar apja, a másik Édes, Tivadar anyja.

Negyedik jelenet

A háttérben a két alak, a színpadon egy gyógyszerész-pult. Kosztka fehér köpenyben gyógyszerél, nincs senki az üzletben. Csengőhang, jön be Édes, vidáman.

ÉDES

Dolgozik még?

KOSZTKA

Megjárta a nőegyletet?

ÉDES

Szörnyű volt.

KOSZTKA

Miért?

ÉDES

Sok ott a nő.

KOSZTKA

Azért nőegylet.

ÉDES

Nem bírom sokáig annyi nő között.

Kosztka rámosolyog, Édes bemegy a pult mögé. Állnak egymással szemben.

ÉDES

Az én férjem gyógyszerész is, rendőrkapitány is.

KOSZTKA

Most mér monddod? Eddig nem volt baj vele, hogy összevontak.

ÉDES

Az én férjem a férfi a városban.

KOSZTKA

Téged felizgatott a nőtársaság.

ÉDES

Baj?

KOSZTKA

Nem.

ÉDES

Beszélgj a fiaddal. Üti a kakast. Mert teszi a dolgát.

KOSZTKA

Ideje már.

Nagy csók, vadul ölelgetik, csókolják egymást, beszédülnek a pult mögé, üvegcsörömpölés, minden, de nem törődnek vele, vad szeretkezés folyhat ott bent, halljuk a hangokról, mintha minden feldőlt volna. Aztán ismét a bejárati ajtó csengője szól. Csönd. Bodor, a pék jön be fekete kalapban,

fekete öltönyben. Megáll. Szomorúan néz. Megjelenik a raktár felől Kosztka, az arca megsebezve, vércsikkel, de a köpenye is.

KOSZTKA

Mi tetszik, Bodor pék?

BODOR

Az asszony meghalt.

KOSZTKA

Ki-e?

BODOR

Az én asszonyom. A pékné. Port vett be.

KOSZTKA

Aztán most kihez jött? A patikushoz, vagy a rendőrkapitányhoz?

BODOR

Halálesetnél mindkettő. Meg köll állapítani, aztán írást tenni, hogy mi volt.

KOSZTKA

És mi volt?

Közben öltözködik, húzza föl a rendőr egyenruháját.

BODOR

Nem tudom. Olyan nevetős volt eddig. Ha vak is volt, nevetős. De ma hazajött a fürdőből.

KOSZTKA

Hát fürdőbe járt?

BODOR

Oda. Szomorú volt. Kérdem, mi baj. Semmit se mond. Megy a hátsó szobába. Aztán már csak úgy találtam rá. Itt a por, ezt ette.

Átad egy zacskót.

KOSZTKA

Ezt nem nálam vette, ez patkányirtó, ezt a városból hozták. Nálam ilyen nincs.

BODOR
Nem is mondtam.

KOSZTKA
JÓ asszony volt.

BODOR
Nagyon jó. Ha vak is. Nagyon jó. Valami szégyen vihette el.

KOSZTKA
Ezt majd rám, jó? A tényállását bízza rám, jó?

BODOR
Jó.

KOSZTKA
Menjünk, Bodor uram.

Bodor megszédül.

KOSZTKA
Adjak-e gyógyszert?

BODOR
Jó lenne. Mert így utána megyek.

Kosztka tablettákat vesz elő, vizet tölt.

KOSZTKA
Itt van-e.

Bodor lassítva megissza a vize, aztán lassítva leül a székre, kezébe temeti az arcát.

KOSZTKA
Mehetnénk.

Ötödik jelenet

A háttérben Csontváry egyik festményéről két nőalak: egy felnőtt, és egy kamaszlány.

A színpadon ágy. Susa, Tivadar beteg nővére fekszik az ágyon. Mellette Édes.

ÉDES

Apád hozza a gyógyszeredet.

SUSA

Már nehezen bírom.

ÉDES

Jobb lesz tőle.

SUSA

Adtok-e altatót? Aludni is nehezen bírok.

ÉDES

Adunk hát. Alhatsz.

SUSA

Jobb lenne örökkéig.

ÉDES

Az nem lenne jó. Nekem lányom vagy, szerelmetesem.

SUSA

Neked apám a szerelmetesed.

ÉDES

Az is, te is.

SUSA

De hogy lehet neked férfi?

ÉDES

Neked is az lesz.

SUSA

Nekem férfi soha.

ÉDES
Mebánnád.

SUSA
Soha.

ÉDES
Hagyd ezt abba. Hagyd abba. Férfi kell a nőnek, így van rendjén.

SUSA
És ha nekem nem kell?

ÉDES
Akkor megfojtalak.

SUSA
Ugye?

ÉDES
Te nekem szép lányom leszel. Családod lesz, gyereked. Én boldog vagyok, te is az léssz.

SUSA
Olyan, mint te?

ÉDES
Mért mondod?

SUSA
Semmi...de én beteg vagyok. Az is leszek.

ÉDES
Meggyógyulsz.

SUSA
Ha meg nem fojtasz. Igaz-e?

Édes feláll, megindul a színpadon, eléje kerül Tivadar.

TIVADAR
Mi baj, Édes?

ÉDES
Nem bírom soká. Beteg. Nyolc éve beteg.

TIVADAR
Megfojtanád?

ÉDES
Hogy képzeled?

TIVADAR
Susa jó lány.

ÉDES
Jó hát. Jó.

Megsimogatja Tivadar arcát, elmegy. Tivadar néz utána, majd az ágyhoz megy, amelyben fekszik Susa. Susa meglátja, felragyog az arca.

SUSA
Festesz nekem?

TIVADAR
Megmondtam. Akkor , ha nem keserítéd Édest.

SUSA
Én nem keserítem.

TIVADAR
Mit mondtál neki?

SUSA
Hogy nekem nem kell majd férfi.

TIVADAR
Buta vagy. Kakas is van kint az udvaron.

SUSA
Haragszol? Nem rajzolsz?

TIVADAR

Mutasd magad. Jó beteg vagy. Jó sápadt.

SUSA

Levegylem az ingemet?

TIVADAR

Vedd. És fordulj.

Az ágy alól szemet vesz elő, és egy nagy darab papírt. Rajzolni kezdi Susát. A háttérképen egy későbbi szénvázlat jelenik meg lassan: kamaszlány háta, tanulmányrajz.

SUSA

Ilyenkor nem kell meghalni. Amikor rajzolsz.

TIVADAR

Mert ez megmarad. A rajz.

SUSA

Ma csoda lesz kint, Tivadar.

TIVADAR

Miféle?

SUSA

Lángolni fog az ég, figyeld csak. Megálmodtam.

TIVADAR

Lángoló ég? Miért?

SUSA

Fényes gömb fog átvonulni.

A háttérképen látjuk: ahogy Tivadar rajzol, a fekete szén egy kört formáz, de az elkezd pirosan rikítani.

TIVADAR

Igazad lesz. A papír is megmutatta.

SUSA

Ugye, igaz?

TIVADAR

Ne mocorgj. Ne fészkelődj.

SUSA

Ilyenkor élek.

TIVADAR

Fogd be a szád.

Festi tovább a lányt.

Hatodik jelenet

A háttér-vásznon a női alak átalakul lassan egy kocsmabelsővé. Festett alakok egy nagybányai kocsmában.

A színpadon füst, kocsmafények. Polgármester ül egy faasztalnál, előtte Schubert.

SCHUBERT

Csinálok új kalapot neked.

POLGÁRMESTER

Nem kell.

SCHUBERT

Változik a divat. ha Deák győz, új kalap kell.

POLGÁRMESTER

Ha Deák győz, nekem akkor is maradnom kell.

SCHUBERT

Neked igen. Kalapban.

Bodor pék jön be a kocsmába, körbenéz. Meglátja a polgármestert. Izzik a szeme a dühtől. A pulthoz lép, pálinkát kér. Közben nézi a polgármestert.

POLGÁRMESTER

Néz engem a Bodor.

SCHUBERT

Nézzen.

POLGÁRMESTER

Te is ott voltál. Amikor a felesége bejött a vízbe közénk. A vak. Te is ott voltál.

SCHUBERT

Én nem.

POLGÁRMESTER

De. Mit akar ez?

SCHUBERT

Soha nem hord kalapot. Nem tisztességes. A pékek nem tisztességesek. Azért kell nekik a liszt. A látszat miatt.

POLGÁRMESTER

Ne karattyolj. Ide jön.

Bodor jön a Polgármester asztala felé. Megáll.

BODOR

Meghalt.

POLGÁRMESTER

Hallottam.

BODOR

Fürdőben volt előtte.

POLGÁRMESTER

Mert tiszta asszony volt. Jó asszony. Fürdőzött.

Csend. Bodor felkapja az asztal végét, ráborítja a Polgármesterre, Schubert sikoltozik, ő kap egy nagy pofont, beesik az asztal alá. Polgármester feláll.

POLGÁRMESTER

Nincs hozzá közöm.

BODOR

Ott voltál.

POLGÁRMESTER

Csak ültem.

Bodor ráront a Polgármesterre, bezuhannak egy másik asztalba, mindenki felugrik. A két férfi felugrik, csak nézik egymást. A háttér-vásznon ugyanaz a két alak egymással szemben. Csönd. lassan visszaülnek az asztalhoz. Egymás mellé. Polgármester és Bodor a pultnál ülnek együtt, előttük pálinka. Mindkettő nagyon össze van verve, vérzik az orruk, a szájuk, nem törődnek vele.

POLGÁRMESTER

A fürdőmester tréfája volt. Nem tudtunk róla.

BODOR

Most már hiszem.

POLGÁRMESTER

Gánya ember vagyok én?

BODOR

Nem. Feljött bennem az indulat.

POLGÁRMESTER

Bejött az asszonyod, mit tehattunk? Tudtuk, hogy vak. Gondoltuk, egyenként kiosonunk, ne vegye észre a szégyenét. DE észre vette.

BODOR

Észrehevős volt. Ha vak is.

POLGÁRMESTER

Iszol még?

BODOR

Ha lehet.

POLGÁRMESTER

Pálinkát. Kettőt.

Most lép be a kocsmába Kosztká.

POLGÁRMESTER

Hármat.

Kosztká hozzájuk lép.

KOSZTKA

Verekedés?

POLGÁRMESTER
Vita. Igaz, Bodor?

BODOR
Vita volt.

KOSZTKA
Nem kell sebkenőcs?

POLGÁRMESTER
Neked, Bodor?

BODOR
Nekem nem.

POLGÁRMESTER
Nekem sem. Ülj ide, igyál.

KOSZTKA
Úgysem tudtam aludni. Sajnálom az asszonyt, Bodor.

BODOR
Jó asszony volt. Ha vak is.

KOSZTKA
Igyunk rá?

POLGÁRMESTER
Igyunk rá. És énekeljünk.

BODOR
Én nem tudok. Majd hallgatom.

Polgármester rákezd egy szép nótára, a kocsmában a többiek is figyelik, hallgatják, Bodor szíve-szeme csupa hála, nem bírja már, sírva fakad, Polgármester átöli, énekel tovább. A háttér-vásznon a mulató emberek festett képe jelenik meg. Schubert rohan hozzájuk.

SCHUBERT
Nézze, polgármester úr, micsudája van az égnek ott fönt! Kegyelmes istön, ez egy üstökös, mondom!

A férfiak előrejönnek, a háttér-vásznon, a Nagy Tarpatak a Tátrában c. kép jelenik meg, egy nagy vörös üstökös megy az égén át.

BODOR

Ott megy az asszony.

POLGÁRMESTER

Most is olyan szép.

BODOR

Szépen megy az. Szépen.

Hetedik jelenet

A háttér-vászonon egy falusi pajtáról készült festmény. Éjszakai udvar, pajtával. Tivadar jön be a színpadra egy gyertyával. Váratlanul sóhajt hall meg. Aztán halk horkolást. Csodálkozva megfordul. Óvatosan elindul a széna felé. Rálép egy kaszára, fejbe veri a nyele, a zajra a hang erősödik, egy újabb horkantás. Tivadar a hang irányába indul. Lassan megy, szeme kezdi megszokni a sötétséget. A pajta végében, a széna el van feküdvé. Besüt a hold, látni, itt valaki feküdt. Ócska katonai köpeny kiterítve. De sehol senki. Már a hortyogás sem hallatszik. Süket csönd. Aztán Tivadar mögött váratlanul megjelenik Ópapa.

ÓPAPA

Te melyik vagy?

Tivadar nem sikít fel, alaposan megnézi az öreg arcát.

ÓPAPA

Te aztán nem vagy ijedős. Te rám fajzottál. Melyik vagy?

TIVADAR

Nem szégyenül itt rejtőzködni a mi pajtánkban?

ÓPAPA

Ez az én pajtám is, öcsém.

TIVADAR

Hogy vóna?

ÓPAPA

Mert én is itt vertem fejbe magam a kaszával, amikor akkora mély voltam, mint most te.

TIVADAR

Itt-e?

ÓPAPA

Melyik vagy?

TIVADAR

Én vagyok a Tivadar. Kosztkáéktól.

Ópapa hálaadóan felnéz az égre, azonnal magához öleli Tivadart.

ÓPAPA

Ha megijedtél volna, ha elszaladtál volna, többet sose látsz. De te nem ijedtél. Te nem. Neked tudnod kell mindent.

TIVADAR

Hagyjon már, ne ölelgessen...és tűnjön el, mert apus mérges lesz, hogy idegen van a pajtában. Én az üstökös végett jöttem, az ablakból láttam szállni, olyan volt, mintha ide gyűtt volna a pajtánkba.

ÓPAPA

Tán én vagyok az.

TIVADAR

Az vörös volt és nagy, és csak repült.

ÓPAPA

Szép fiú. Szépen cseperedtél. Anyádra fajzol, kis unokám...

Tivadar érdeklődve nézi az öreget.

TIVADAR

Ki magának unoka?

ÓPAPA

Hát te, szentem. Öcskösöm. Ópapa vagyok. Messzitúlról.

TIVADAR

Ópapa meghalt, katona volt.

ÓPAPA

Katona volt, de nem halt meg. Itt van előtted, e.

TIVADAR

Hiszen a festképről a falon...hátha csakugyan az?

ÓPAPA

Kisunokám, kisöcsém, megismersz-e már?

TIVADAR

Te az üstökössel jöttél-e?

ÓPAPA

Azzal hát, azzal, szentem.

TIVADAR

Az égből?

ÓPAPA

Szinte már onnan. Bújdostam.

TIVADAR

Miért?

ÓPAPA

Keresik az ilyet mind én, keresik. A szabadságharcost. Életre-halálra keresik.

TIVADAR

A szabadságharcost?

ÓPAPA

Senkinek ne mond el, mit láttál itt, engem. Senkinek, te. Nagy baja lesz attól apádnak. És nekem is.

TIVADAR

Visszamegyek feküdni.

ÓPAPA

Szereted-e Ópapát?

TIVADAR

Ha Ópapa ő, szeretem.

ÓPAPA

Én vagyok. Én vagyok!

Megcsókolja Tivadart, az hagyja. Tivadar kifut a pajtából. Ópapa leül a szénára, magára húzza a katonai köpenyt, csak ül.

Nyolcadik jelenet

A háttér-vásznon Csontváry Szebenről készült képe alakul ki. Nappali kép. A színpadon reggelizik mindenki, négyen. Kosztka, a betegeskedő Susa, Tivadar, Édes. Tivadar nagy adag szilvalekvárt ken a kenyérére.

TIVADAR

Mibe halt meg Ópapa?

Kosztka feláll, még kiissza a kis csuporból a tejet.

KOSZTKA

Jó a tej.

ÉDES

Reggeli fejés.

KOSZTKA

Nincs annál jobb. Mint a reggeli fejés.

ÉDES

Észre sem vétted, hogy Susa is itt ül.

KOSZTKA

Észrevettem: örülök neki.

SUSA

Mert meggyógyulok. Jött éjjel az a tüzes gömb, kiálltam az ablakba, rádobtam minden nyavalyámat, az meg elvitte, mintha itt sem lett volna.

KOSZTKA

Örülök. Tán még iskolába is elmegy.

SUSA

Jövő héten próbálom.

Kosztka megcsókolja Susa fejét. Elmegy, ki a szobából.

TIVADAR

Mibe halt meg Ópapa?

ÉDES

Hős volt. Meghalt a szabadságért Ópapa.

TIVADAR

Biztos-e ez?

ÉDES

Biztos. Azt írták.

TIVADAR

Kik?

ÉDES

Az orosz tábori csendőrség. Azt írta, Ópapa meghalt.

TIVADAR

Így?

ÉDES

Nem, a nevével.

TIVADAR

Ti láttátok-e kihúnyva?

ÉDES

Nem. A hősokeket közös sírba rakják.

SUSA

Mit akarsz ezzel Tivadar?

TIVADAR

Kuss, te. Miféle ember volt Ópapa?

ÉDES

Az én apám...nagyszerű egy ember volt. Dolgozott, fiatal volt mindég, hiába öregedett, fiatal maradt az én apám. Reggel ötkor kelés, hatkor szalonna, dió, aztán fogni a talicskát, menni a szőlőbe, a földre. Délben haza, ebéd, kis szunnyadás, aztán újra. És dalolt. Úgy dalolt, mint senki.

TIVADAR
Hol dalolt?

ÉDES
Hát kántor volt, szentem. Kántor. Misén énekelt a hívők előtt.

TIVADAR
Akkor jó ember volt az Ópapa.

ÉDES
Okos volt, ravasz, de megfontolt. Minden szava okos volt. Ilyen volt a te Ópapád.

TIVADAR
Szeretnéd-e újra látni?

ÉDES
Szerettem, de meghalt.

TIVADAR
Hátha csak elbujdosott.

Édes halkán sírni kezd, alig észrevenni.

ÉDES
Szép forradalom volt az, lelkem, szépbe halt bele nagyapád.

TIVADAR
A szabadságért.

ÉDES
Azért hát.

SUSA
Mit akarsz ezzel most?

TIVADAR
Mennem kellene.

Felugrik, megcsókolja az anyja kezét, vág egy fintort Susára, az vissza, megy ki Tivadar, de még az ajtóból visszaszól.

TIVADAR

Jól van, Susa, hogy meggyógyultál...

SUSA

Jól, ugye?

Tivadar kifut a szobából. Édes Susához fordul, Susa kinyújtja a karját, megölelik egymást. A színpad előterében sietve megy Kosztká, mögötte Tivadar, köröznék elöl.

KOSZTKA

Szerencsétlen ember volt az, gyengeelméjű. Hazudós.

TIVADAR

Ópapa?

KOSZTKA

Az hát. Bejöttek a faluba, hogy Kossuth azt üzeni...ő meg ment azonnal. Okos ember mérlegelt volna előbb.

TIVADAR

A szabadság hősei nem mérlegelnek.

KOSZTKA

Szabadság? Miféle szabadság? Itt, Szebenben mindig szabadság volt. Mit törödtünk mi a nagypolitikával, mi? Semmit. Csak az ilyeneket tudják bolondítani, akik amúgy is hajlandóak rá. Amúgy pedig nem szeretett dolgozni se.

TIVADAR

Mást mond más.

KOSZTKA

Te rám hallgass. Lustálkodott egész nap. Azt hitte, majd ha megy katonának, akkor kilustálkodhatja magát a kantinokban. Még pénzt is kap érte. Itt hagyott hát mindent. Lányát, családját, minket. Elment meghalni. Hát nem bolond az ilyen?

TIVADAR

Nem is volt az szabadságharc?

KOSZTKA

Hözöngés volt, elhíheted. Hözöngés. Te nem késel el az iskolából?

TIVADAR
De, megyek.

KOSZTKA
Várj...mit akarsz te most Ópapáról?

TIVADAR
Nyílik a szemem. Kell az ismeret az őseimről. A Tanár Úrnak kell.

KOSZTKA
Neki ne dicsekedj Ópapával...az hiányzik még...már mindenki elfelejtette, ki volt ő, hogy szabadságos volt...nekem meg van a hivatalom, abból van neked kenyér, Tivadar. Ha ez elmegy, baj lesz.

TIVADAR
Ópapa miatt? Hiszen ő elesett.

KOSZTKA
Van, aki csak arra vár, hogy felemlegessék nekem. Vigyázz, fiam.

Tivadar csak bólint, elviharzik, Kosztka gyanakodva néz utána. Aztán ő is kimegy a színről. Tanár Úr jön be sietve, úgy, mint az előbb Kosztka, mögötte Tivadar fut, köröznék a színpad elején.

TIVADAR
Tanár Úr! Várna meg...

Tanár Úr megáll, megfordul, szeretettel néz Tivadarra.

TANÁR ÚR
Jól van. Ne fuss, kimelegszel.

Tivadar észreveszi, hogy a Tanár Úr kabátja ujján vér szivároog ki.

TIVADAR
Meg lelte vágni valami?

TANÁR ÚR
Dehogysis. Gyere.

Mennek együtt körbe.

TANÁR ÚR
Miből gondolod, te?

TIVADAR
Hát abbul...

Most észreveszi, a Tanár Úr nyakán az ingből is jön a vér.

TANÁR ÚR
Ma érdekes témánk lesz, Báthory Erzsébet. Hát attul. Vigyázz kerül
ki...kerül ki azt a vért...

Nagyot szökkennek, átugorva egy képzeletbeli vértócsát.

TIVADAR
Tudnom kell a szabadságharcról.

Tanár Úr meglepve áll meg.

TANÁR ÚR
Az tilalmas.

TIVADAR
De nekem tudnom kell. Muszáj.

Tanár Úr tanakodik, aztán észrevesz egy kis padot.

TANÁR ÚR
Gyere , ülj le.

Leülnek, ahogy Tanár Úr előrehajol, látszik, a lábszárán is csurog ki a vér.

TANÁR ÚR
Kossuth pártján vagy-e, vagy Széchenyién?

TIVADAR
Hát tudom én?

TANÁR ÚR
Mert ez...nem érdekes. Elnyomott volt a magyar. A magyar nép. F fiatalok
összefogtak. Gyönyörű harc volt, gyönyörű.

TIVADAR

Ott az órán nem ezt mondja.

TANÁR ÚR

Nem. Nekem nem szabad. Petőfit sem szabad mondanom.

TIVADAR

De nekem mondja?

TANÁR ÚR

Van könyvem tőle. Oda adom.

TIVADAR

Elnyomott volt a magyar?

TANÁR ÚR

Az volt bizony, mindig az. Két évig harcolt. De legyőzték, németek és muszkák. De csak együtt. Engem...Bem is hívott...akkor voltam tizenhét...mennem kellett volna, mennem.

TIVADAR

Hiszen itt Szebenben meg vagyon a szabadság.

TANÁR ÚR

Nem így röghöz kötött az ember. Ha valahol bántják szabadságában a másikat, én is érzem, mi is érezzük.

TIVADAR

Tanár Úr érzi?

TANÁR ÚR

Míg a két év előtt...éreztem, fájt nekem is. Fájt, hogy nincsen szabadság. Mások helyett fájt. Mi bajom volt Szebenben? Semmi. De nem így kell az embert nézni. Minden ember csillag, fent ragyog. És visszaveri a fényt. Mindenek fényét. Ez fájdalmas. Vagy édes lehet. De mindenképpen látni kell mindent onnan fentről. Átérezni mindeneket onnan föntről. Ha ezt nem érzed, birka maradsz, vagyon ebből itt Szebenben is elég. De látom, te nem erre születél.

TIVADAR

Én talán nem.

TANÁR ÚR
Szerencsétlen. Gyere.

Feláll, kezét nyújtja Tivadarnak, az megfogja, indulnak kifelé, ahogy mennek, látni, Tanár Úr két nadrágszárából folyik ki a vér.

Kilencedik jelenet

*A háttér-vásznon ismét az ismert kép a Sváblyufkáról, a gyógyfürdőről.
A színpadon, a medencében ülnek Polgármester, Kosztka, Schubert.*

POLGÁRMESTER
Leirat jött. A megyétől.

KOSZTKA
Hivatalos?

POLGÁRMESTER
Az. Újra meg kell nézni, van-e Szebenben régi szabadságharcos.

KOSZTKA
Mit faszulnak ezen még? Tizenhat éve volt vége!

SCHUBERT
Nem csináltattak rendes kalapot azok. Azért nem ment a harc.

POLGÁRMESTER
Rendelet jött. Ha találunk, viszik.

KOSZTKA
Ugyan miért?

POLGÁRMESTER
Ez a Deák...kedvezni akar a németnek. Még összefogdos pár régi bakát.
Már csak a kiegyezés miatt.

KOSZTKA
Ostobaság.

SCHUBERT

Nono! Egy rendőr ne ugassa rendszerét!

POLGÁRMESTER

Neked különösen árthat, ha kiderül apósod...

KOSZTKA

Nékem ahhoz már semmi közöm.

POLGÁRMESTER

Úgy legyen.

KOSZTKA

Megírták, hogy meghalt. Vége. Mit akar még ez a Deák?

POLGÁRMESTER

Újra csoportosulnak. Most, hogy Deák lepaktál, újra csoportosulnak azok, akik nem akarják a németet.

KOSZTKA

Mi bajuk van a némettel? Mi bajuk az oláhokkal?

SCHUBERT

Kosztka uram is demokrata.

KOSZTKA

Nem vagyok, csak megfürdöttem.

POLGÁRMESTER

Én csak azt mondom, leirat jött. Ha a rendőrkapitánynak tudomásra jut ilyen személy, jelenteni köteles.

KOSZTKA

Ez eddig is így volt.

POLGÁRMESTER

De most szigorodtak a feltételek. Most már börtön jár.

KOSZTKA

Megbolondultak ezek.

SCHUBERT

Kosztka uramról mindenki emlékezik, hogy ellenállt, amikor itt soroztak Bemék. Tanusítom.

KOSZTKA

Veszek tőled új kalapot.

Kintről női hangoskodás, a Fürdőmester jön be rémülten.

FÜRDŐMESTER

Itt a cigánylán' a major mellől! Be akar ez jönni ide!

POLGÁRMESTER

Hogyne akarna! Én hívtam!

FÜRDŐMESTER

Beengedjem?

POLGÁRMESTER

Azt mondta, ügye van a városházán. Azt mondtam, itt megtalál. Jó ötlet volt?

SCHUBERT

A polgármester demokrata...mindenkit fogad, bizony.

Ez cigánylány szalad be nevetve, ledobja a rongyait, beugrik az urak közé, azok megbolondulnak, fröcskölődnek, évődnek vele, lerántják a víz alá, nagy a hancúr. A háttér-vásznon lassan megjelenik a cigánylánnyal évődő férfiak festményrészlete. Majd a színpadon váratlanul meglátjuk, ahogy Tivadar áll a bejáratnál, kezében vödör. Áll, nézi a hancúrozó apját. Kosztka is észreveszi őt.

KOSZTKA

Te meg mit keresel itt?

TIVADAR

A tanár úr küldött egy vödör gyógyvízért.

KOSZTKA

Meríts, vigyed. Igyekezz.

TIVADAR

Mit művel itt, édesapám?

KOSZTKA

Igyekezz, te.

Tivadar megmeríti a vödöröt, Kosztka idegesen néz a fiára.

KOSZTKA

Menj már.

TIVADAR

Maga nagy nyavalyás, apám. Maga nagy.

KOSZTKA

Megütlek, te!

TIVADAR

Cigánylánnyal feredőzni. És Édes? Nem gondol rá?

KOSZTKA

Kusti már! Kusti!

TIVADAR

Szégyenbe hozott engem, édesapám. Dögölne meg ilyenkor.

Kosztka nagyot üvölt, Tivadar kifut a vödör vízzel.

Tizedik jelenet

A háttér-vásznon ismét az éjszakai pajta képe.

A színpadon gyenge lámpás világítja meg Ópapát és Tivadart. Ópapa egy dézsában ül, fürdik. Tivadar önti rá a vizet a vödörből.

ÓPAPA

Ez a víz még büdösebb, mint mikor elmentem.

TIVADAR

Jó ez mindenre, azt mondják.

ÓPAPA

Igaz az. Távol tartja az idegent. Aki Szeben környékére tévedt, csak beleszagol, és elfut messzire.

TIVADAR

A városi urak is ezzel fürdetik maguk. Hoztam én is.

ÓPAPA

Jól van, szappannal ez is tisztít. Hej Bem, apó! Hej, tábornok!

TIVADAR

Nem beszélhet itt a Szabadságharcról.

ÓPAPA

Hej, Bem apó, hej tábornok...ágyút irányozz...előre!

TIVADAR

Azt mondják, maga is tábornok volt.

ÓPAPA

Az vagyok ma is...de papirun csak hadnagy.

TIVADAR

Az hogy lehet?

ÓPAPA

Mert hadnagyként voltam mellette, Bem mellett...egyszer sebet kapott, futok oda hozzá, hozom ki a tűzvonalból, a sörétek pattogtak körülöttünk, de én csak hozom. Tegyel le, mondja, meghalsz te is, de csak hozom. Kihoztam a biztonságba, átkarolt. Tábornok vagy, mondta nekem.

TIVADAR

Csak az számít. Amit Bem mond.

ÓPAPA

Csak az. Hej, Bem apó, hej tábornok!

TIVADAR

A Tanár Úr sírt, amikor kérdeztem erről.

ÓPAPA

Mert az igazi magyar ember.

TIVADAR

Azt mondta, mindenki csillag, és felülről néz.

ÓPAPA

Igaz arra, aki szabad.

TIVADAR

Mért, a magyar nem szabad? Várjon csak, Ópapa...

Előveszi a mappáját a papírral, és a szénét.

ÓPAPA

Mit csinálsz, hé?

TIVADAR

Lerajzolom magát, ahogy fürdik. Olyan háta van, szén kell hozzá, meg papír.

ÓPAPA

Te is csillag vagy, ha festesz. Szabad.

TIVADAR

Csak fürdesse magát.

Az öreg beszélni kezd, közben Tivadar festi. A háttér-vásznon megelevenedik a szén-vázlat, ismert Csontváry vázlat: idős férfi hátulról.

ÓPAPA

Német szó volt a kötelező. Ez volt az egy. Hivatalt sem kaphatott igaz magyar. Ez volt a kettő. Bebörtönözték, ki szót emelt, vagy újságba írt. Ez volt a három. Mindenhová idegeneket telepítettek, ez volt a négy. Földjeinket elvették, ez volt az öt. Nem elég még? De elég. Messziről jöttünk mi, messzebről ahhoz, hogy rabok legyünk. Hej, Bem apó! Hej, tábornok! Egy életed van csak, fiam, magadnak kell irányítanod. Ha el akarják ezt a jogot venni tőled, hát harapj csak, és rúgj, fiam. Akkor is ha belepusztulsz. Így van ez...

Zene. Ópapa beszél még, de nem halljuk, csak azt látjuk, ahogy Tivadar fest, az öreg mossa magát, egyre elkeseredettebben beszél, Tivadar mosolyog, rajzolja az öreg hátát.

Tizenegyedik jelenet

Ismét az ismer, már látott festmény: Szeben nappal.

A színpadon közepen faljelzés, két oldalán két asztal. Az egyik Polgármester szobája. Polgármester kinéz a szobájából, ott dolgozik Édes.

POLGÁRMESTER

Csak úgy ragyog a munka!

ÉDES

Kell neki.

Polgármester körülnéz, nincs senki.

POLGÁRMESTER

Békés város ez.

ÉDES

Nagyon.

POLGÁRMESTER

Csak most jött egy leirat. A negyvennyolc tárgyában.

ÉDES

Én iktattam.

POLGÁRMESTER

Tudja-e a lelkem, mi van benne?

ÉDES

Valami a szabadságharcosokról.

POLGÁRMESTER

Fel kell őket adni.

ÉDES

Nekem evvel semmi dolgom.

POLGÁRMESTER

Hát apád? A tábournok.

ÉDES

Meghalt.

POLGÁRMESTER
Láttad?

ÉDES
Nem. Írták.

Édes alig tudja türtőztetni magát.

POLGÁRMESTER
És ha én most el kezdek kutakodni?

ÉDES
Mért kezdene?

POLGÁRMESTER
Ha én elkezdek kutakodni, lóttek a férj állásának, mint rendőrkapitány, de mint patikus is, mer' tönkremegy.

ÉDES
Mit akar?

POLGÁRMESTER
Gyere el a Sváblyufkába.

ÉDES
Én otthon fürdök.

POLGÁRMESTER
Jó az a víz.

ÉDES
Engem fájdit.

POLGÁRMESTER
Oda megyünk reggel hétkor. Nincs ott senki. Nem engednek be senkit. Ott megfürödhünk.

Csend.

ÉDES
Nem.

POLGÁRMESTER

Pedig jó a víz. Szólj, ha meggondoltad.

Bemegy, Édes az asztalra dől.

Tizenkettedik jelenet

Újabb Csontváry-festmény rajzolódik ki a háttér-vásznon: falusi temető képe. A színpadon, Tivadar és Pirics Jancsi ülnek egy sír mellett.

JANCSI

Jó kuss van itt.

TIVADAR

Azért hoztalak ide. Figyelj, Jancsi.

JANCSI

Figyelek.

TIVADAR

Mi a véleményed néked a világszabadságról?

JANCSI

Hát...figyelj ide...az jó lehet. Ha világszabadság van, az jó.

TIVADAR

Minden csillag is szabad. Az égi világban.

JANCSI

Az ember is csillag csak.

TIVADAR

Na látod.

JANCSI

A világszabadság jó.

TIVADAR

Most titkot kéne tartanod.

JANCSI

Mintha ennek a hótnak mondanád.

TIVADAR

Nekem vonalam van egy szabadságharcos tábornokhoz.

JANCSI

Ki az?

TIVADAR

Mindegy az. Hazagyütt. Tábornoka volt Bemnek.

JANCSI

Bem apónak?

TIVADAR

Ismered?

JANCSI

Hisz anyám miatta halt meg. A szabadságharc miatt. El akart menni ő is. Valami kötözőnek. Nagypám meg addig vert, amíg meghótt.

TIVADAR

Hiszen a kútba esett.

JANCSI

Utána. De ezt csak én tudom.

TIVADAR

És hagyod te ezt annyiban?

JANCSI

Nem. Felnövök, még négy év, és megölöm a papát.

TIVADAR

Jól van. Akkor anyád is csak áldozat. A világszabadságért.

JANCSI

Azért. Kötöző akart lenni, mert apám ott harcolt. De nem engedték Ezért.

TIVADAR

Akkor velem tartasz.

JANCSI
Miben?

TIVADAR
Még én sem tudom.

JANCSI
Veled tartok. Már anyámért. Nem kell a rajzeszközöd?

TIVADAR
De igen.

JANCSI
Azér' jöttünk, hogy rajzolj, nem?

Zene. Tivadar lenéz a városra, rajzolni kezd. A későbbi bányászvárosról, Besztercebányáról festett képe elevenedik meg a hátuk mögött a vásznon. Jancsi mellette ül, komolyan nézi, bólogat. Közben a színpad előterében Tanár úr megy át, mögötte Kosztka.

TANÁR ÚR
Gyógyszerész úr!

KOSZTKA
Tanár úr!

TANÁR ÚR
Nehéz dolog ez. Dózsa Györgyöt tanítani.

KOSZTKA
Biztosan nem könnyű.

TANÁR ÚR
Szolgálhatok?

KOSZTKA
Változik a világ, Tanár Úr.

TANÁR ÚR
Na csak nem?

KOSZTKA
Leirat jött a megyéről.

TANÁR ÚR
AZ már változás.

KOSZTKA
A szabadságharc tárgyában. Nem kéne róla beszélni.

TANÁR ÚR
Akkor maga mint rendőrkapitány van itt?

KOSZTKA
Azért vagyok itt, mint rendőrkapitány, hogy később ne légyek itt, mint kötöző.

TANÁR ÚR
Világos beszéd.

KOSZTKA
Nem taníthatja már a szabadságharcot.

TANÁR ÚR
Hisz eddig sem tanítottam.

KOSZTKA
A gyerekem, Tivadar ideges ettől. Szabadságharctól, és kérdez róla.

TANÁR ÚR
Nem tanítom. Egyszer beszéltünk. Kérdezett.

KOSZTKA
Akár kérdez, akár nem, maga ne mondjon semmit. Deák kiegyezni akar. Még összefogdossák, aki akkor harcolt.

TANÁR ÚR
A hősöket.

Csend.

KOSZTKA
Ne nehezítse a dolgom.

TANÁR ÚR
Bocsánat, csak ösztönös volt.

KOSZTKA

Mindenki tudja Szebenben a maga vonzódását a szabadságharchoz.

TANÁR ÚR

Régen volt.

KOSZTKA

Felejtse el. és a gyerekeknek az órán is ilyenképpen szóljon.

TANÁR ÚR

Meg lesz. Ez most cenzura?

KOSZTKA

Nem. Baráti kényszerből jó tanács.

TANÁR

Úgy jól van akkor.

KOSZTKA

Elmegyek.

Nyújtja a kezét. Kezet fognak.

KOSZTKA

Jöjjön be néha a sváblyufkába. Ott beszélhetünk országos ügyekről.

TANÁR ÚR

Majd megyek.

Elmennek két irányban. Ismét a gyerekek helyszíne világosodik meg.

Tivadar elkészült a képpel. Mutatja Jancsinak.

TIVADAR

Mit szólsz te?

JANCSI

Egészen jól eltaláltad.

TIVADAR

Hiszen ez nem ez a vidék.

JANCSI

Látom én. Eltaláltad. Azt a másikat.

TIVADAR

Te azt nem ismerheted.

JANCSI

Miért? Te igen? Azt hiszed te, hogy csak az alkotó ismerheti amit még nem látott? Aki a képedet nézi, nem?

TIVADAR

De igen, Jancsi. Igazad van. Te most nagy lényegre léptél az alkotó és befogadó viszonyában.

JANCSI

Az ott a város, és a mező. Jól látom én.

TIVADAR

Igazad van. Akkor festek még, ha van még ilyen, mint te.

Megölelik egymást, mint erős férfiak, majd kifutnak.

Tizenharmadik jelenet

A háttér-vásznon a Baalbek c. képről egy kinagyított jelenet, tetőterazon család vacsorázik, mellettük fekete kecske.

A színpadon Édes vacsorát kavargat a tűzhelynél, Kosztká ül a tűzhely mellett.

ÉDES

A sváblyufkába hívott. Reggel hétre. Ketten leszünk.

KOSZTKA

Csak ti ketten? És elmegy.

ÉDES

Kérdezed?

KOSZTKA

Mit mondott még?

ÉDES

Elveszted az állásod, ha Ópapáról valami kiderül.

KOSZTKA

Mi derülne. Régen halott.

ÉDES

Mindegy nekik. Halott apa, mindegy nekik.

KOSZTKA

Nyomorultak.

ÉDES

Te velük vagy.

KOSZTKA

Én csak színleg.

ÉDES

Velük vagy és szórakozol. Cigánylányt fürdetsz velük.

KOSZTKA

Ezt ki mondta? A Tivadar?

Édes meglepve néz rá.

ÉDES

Tivadar? Hogy jön ide Tivadar? A városban beszélnek. Tudja már mindenki.

KOSZTKA

Ezért...húzódól el tőlem.

ÉDES

Elmúlik majd. Undorodom, de elmúlik. Kivárhatod.

KOSZTKA

Vagyis megszarolt téged.

ÉDES

Megszarolt hát.

KOSZTKA

És te most?

ÉDES

Nem tudom. Ha te cigánylányt fürdetsz, én is elmehetek vele, nem?

KOSZTKA

Nem!

ÉDES

Jól van. Akkor nem.

Kosztka felugrik.

KOSZTKA

Ne várjatok a vacsorával. Adj enni a gyerekeknek.

Elsiet, Édes utána sem néz, kavarhatja az ételt.

Tizennegyedik jelenet

A háttér-vásznon ismét a Pajta-kép látható.

Bent a pajtában Tivadar és Ópapa nagy komolyan ülnek egymással szemben.

TIVADAR

Már hárman vagyunk, akik egyféleképpen gondolkodunk.

ÓPAPA

Leszünk mi még többen is.

TIVADAR

Mi a terved most, Ópapi?

ÓPAPA

Sokat bujkáltam, gyerekem, sokat. Tizenhat év. Az oroszok elvittek messzire, de megszöktem, hát jöttem vissza. Dolgoztam is itt-amott, napszámba, a nevemet elhallgattam. De gyanús lettem, jöttem tovább.

TIVADAR

Ide értél.

ÓPAPA

Ezt a pajtát nem használják.

TIVADAR

Apámnak nem szíve a gazdaság. Nem érdekli, csak a patika, meg a rendőrség.

ÓPAPA

Ő lett itt a rendőr is?

TIVADAR

Ő bizony. A kapitány. Nincs más rendőr itt, csak ő. Nem is történik itt semmi. Bár a múltkor a pék felesége meghalt. Akkor sok dolga volt.

ÓPAPA

És a lányom...

TIVADAR

Édes most vacsorát csinál. Mennem kell lassan nekem is.

Az öreg nagyot nyel.

TIVADAR

Éhes vagy. Hozok kolbászt. Majd ha ezek lefeküdtek.

ÓPAPA

Jól van, gyermekem. Hozzál.

TIVADAR

Éjfél előtt. Akkor tanácskozhatunk.

Felugrik, elsiet.

Tizenötödik jelenet

Festett kocsmakép a háttér-vásznon.

A színpadon ismét a kocsmá.

Polgármester ül a pultnál. Mellette Schubert.

POLGÁRMESTER

Még pálinkát!

SCHUBERT

Nekem is!

POLGÁRMESTER

Sok lesz neked.

SCHUBERT

Nem.

Elájul, lelesik a székről, úgy marad, senki sem törődik vele. Most kivágódik a kocsmá ajtaja, belép Kosztká. Egyenesen a Polgármesternek tart, az nem is veszi észre, csak az utolsó pillanatban. Kosztká elkapja, az asztalok közé löki. Polgármester felugrik, ököllel megüti Kosztkát. Az vissza. Nagy verekedés, dőlnek asztaltól asztalig, a többiek nem avatkoznak be, nem is drukkolnak, csak egyszerűen nézik az eseményeket. Törik minden, egymásba gabalyodnak, pár ökölcsapás, aztán mindketten kimerülnek, fáradtan leülnek egymás mellé a földre.

POLGÁRMESTER

Ne igyunk?

KOSZTKA

Pálinkát.

Felsegítik egymást, a pulthoz mennek.

POLGÁRMESTER

Négy pálinkát. Kettőt-kettőt. Én fizetem.

KOSZTKA

Kettő elég.

POLGÁRMESTER

Mi bajod van?

KOSZTKA

Kerülgeted az asszonyomat.

POLGÁRMESTER

Ő mondta ezt?

KOSZTKA

Fürdetnéd a sváblyufkában.

POLGÁRMESTER

Igaz. Ezt mondtam neki.

KOSZTKA
Megzsaroltad.

POLGÁRMESTER
Így igaz.

KOSZTKA
De miért?

POLGÁRMESTER
Mert szép asszony. Csak azért.

KOSZTKA
De az enyém!

POLGÁRMESTER
Igazad van. Igyunk.

Megisszák az első adagot.

POLGÁRMESTER
Nekem is volt szép asszonyom. Elvitte a tüdőbaj. Hasonlít rá a tied.

KOSZTKA
Hasonlít, emlékszem.

POLGÁRMESTER
Nem találtam azóta társat, láthatod. Asszonyodra nézek minden nap, ott dolgozik a hivatalban. Megkívántam. Nagy baj ez?

KOSZTKA
Alapjában nem nagy baj.

POLGÁRMESTER
Jó lenne már fenekezni.

KOSZTKA
A cigánylány nem elég?

POLGÁRMESTER
Nekem társ kell. Öreg vagyok?

KOSZTKA
Találhatsz még.

Polgármester sírva fakad.

POLGÁRMESTER
Bocsáss meg. Ökör voltam.

KOSZTKA
Nem megy reggel az asszony.

POLGÁRMESTER
Persze, hogy nem. Mondd meg neki is, ökör voltam.

KOSZTKA
Még két pohárral!

POLGÁRMESTER
Te vagy a legjobb rendőrkapitány!

Lassan énekelni kezd, az énekbe bekapcsolódik először Kosztka, aztán a Csapos, végül a kocsmá teljes közönsége. Énekelnek.

Tizenhatodik jelenet

Ismét a pajta-kép a vásznon. Ópap ül bent, érkezik lassan Tivadar, disznósajttal a hóna alatt – most látni: Kosztka követi óvatosan a fiát.

Tivadar beér Ópapához, átadja az ételt, az öreg boldogan szegi meg a disznósajtot.

ÓPAPA
Színre jó. Ki készítette?

TIVADAR
Apám vágott. Mindig vág. Sokan jönnek segíteni.

ÓPAPA
És te fogod a disznó farkát?

TIVADAR
Van úgy is.

Ópapa megkóstolja.

ÓPAPA

Hiába! A régi ízek! Ez már mai módi! Ízetlenre csinálják, egészségesre. Mink még máshogy tanultuk. Fönt van-e még az üstökösünk?

TIVADAR

Most delel.

ÓPAPA

Akkor jó. Azért...meg lehet enni.

Most felnéz, szemben meglátja Kosztkát, Tivadar is rémulten megfordul, de nem szól.

ÓPAPA

Szervusz, fiam.

KOSZTKA

Én nem vagyok a maga fia!

ÓPAPA

Akkor vőm. Isten hozott.

KOSZTKA

Magát ki?

ÓPAPA

A szívem.

KOSZTKA

Mióta van itt?

ÓPAPA

Az üstökössel vagyok. Egy napja még.

KOSZTKA

Hát hazajött.

ÓPAPA

Haza bizony.

KOSZTKA
És most eszik.

ÓPAPA
Te töltötted? Jó ez a sajt.

KOSZTKA
Mit akar.

ÓPAPA
Mit akarnék? Hazajöttem.

KOSZTKA
Magának itt nincs haza.

Leül, néz maga elé.

KOSZTKA
Ne egyen olyan hangosan.

ÓPAPA
A muszka kiverte a fogam hátul. Csak így tudok.

KOSZTKA
Másként...jól van?

ÓPAPA
A fogam mellett...másként igen.

Csönd. Kosztká Tivadarra néz.

KOSZTKA
Te meg tudtad?

Tivadar bólint.

KOSZTKA
Nem szóltál róla.

Tivadar hallgat.

KOSZTKA
Eridj anyádért. Hívd ide.

Tivadar örül, hogy mehet, elszalad.

ÓPAPA

Nem mentem be a házba rögtön.

KOSZTKA

Azt jól tette.

ÓPAPA

Keresnek még?

KOSZTKA

Most igazán.

ÓPAPA

De én itt vagyok hon.

KOSZTKA

Elég baj az.

ÓPAPA

Hallom, te itt rendőr lettél, rendőrkapitány.

KOSZTKA

Az csak a második állásom. Maradtam a patikánál.

ÓPAPA

Ezt azért nem vártam el. Hogy rendőr legyél.

KOSZTKA

Magának ezt semmi köze...

ÓPAPA

Nem jöttél el Bem után, jól van. Megértettem. Itt a család, majd a gyerek.
Nem akartál. Meg aztán...mindig is a gyáva felen maradtál.

KOSZTKA

Nem maradtam a gyáva felen! Csak azért, mert nem mentem magával ölni?!

ÓPAPA

Nem öltünk mi.

KOSZTKA

Nem hát. Maga, papa, tábori lelkésze volt a csapatnak.

ÓPAPA

A szabadságért harcolni kell. Amikor jön.

KOSZTKA

Nahát, eljött!

ÓPAPA

Legyőzött a német, a muszka.

KOSZTKA

Na látja! Mi értelme volt?

ÓPAPA

Megmutattuk, hogy kell.

KOSZTKA

Mi kell magának?

ÓPAPA

A szabadság. Megmutattuk. Ha meghalunk is, megmutattuk. Emberé a szabadság, ha elveszik, gányol érte.

KOSZTKA

Megmutatták! Mindenki halott!

ÓPAPA

Úgy van az. A szabadságért.

KOSZTKA

Maga akkor mért él még? Vége lett a harcnak, maga meg bujdosik? Nem halt volna meg érte? A szabadságért?

ÓPAPA

Nem adott rá erőt az isten.

KOSZTKA

Tizenhat évig bujdosik. Mint a kutyák.

ÓPAPA

Megdögöltem volna régen. De van egy lányom, unokáim.

KOSZTKA

Mit törődik vele maga? Magának egy lánya van, a szabadságharc!

ÓPAPA

Nem tudom szétválasztani.

Csend.

KOSZTKA

Nagy bajt szakít most rám, papa.

ÓPAPA

Nem akarom.

*Nyílik a pajtaajtó, jön hirtelen-ruhában Édes, mellette Tivadar.
Nézi Édes az apját, az nézi a lányát.*

KOSZTKA

Megölelheti. Hagyom.

Édes oda fut, megöleli Ópapát.

ÉDES

Én tudtam, hogy megjön egyszer.

ÓPAPA

Nem volt az soha másképp.

ÉDES

Bejön...jöjjön be a házba...

KOSZTKA

Nem!

Ezt erővel mondta, Édes meglepve néz rá.

KOSZTKA

Itt marad. Láttad, elmehettek.

ÉDES

Evett, nem éhes, nem fáradt?

ÓPAPA

Ettem, hozott ez a kölyök. Ez jól sikerült.

ÉDES

A Tivadar? Jól sikerült.

ÉDES

Kitaláljuk reggelig, mi legyen...

ÓPAPA

Beszéljete. Én itt várok.

KOSZTKA

Maga várjon.

Feláll. Ott áll mellette Tivadar, lekever neki egy pofont. Tivadar kérdően néz rá.

KOSZTKA

Ópapáról egy szót sem. Sem a Tanárnak, sem senkinek. Menjete.

Édes és Tivadar kimennek, Édes visszanez, boldog.

KOSZTKA

Nem fázik itt...

ÓPAPA

Nyár van szinte. Fiatalként is csak itt aludtam, a széna mellett.

KOSZTKA

Ha valami kell...

ÓPAPA

Ettem. Most már nem kell semmi.

KOSZTKA

Jól van akkor. Reggel jövök.

Összenéznek, Kosztká elsiet, Ópapa egyedül marad.

Tizenhetedik jelenet

A vásznon az „Éjszakai kocsikázás”.

A színpadon ágy, az ágyban fekszik Kosztka és Édes. Egyik sem alszik, néznek előre.

ÉDES

Mit tervez most veled?

KOSZTKA

A pajtában most jól van.

ÉDES

De utána.

KOSZTKA

Akarod, hogy itt maradjon?

ÉDES

Hiszen az apám.

KOSZTKA

És szereted még.

Csend.

ÉDES

Azt akarom, hogy maradjon. De itt a házban.

KOSZTKA

Ismered a leiratot.

ÉDES

Nem érdekel a leirat. Nekem apám, harcolt, megjött. Vége már az egésznek. Tizenhat éve vége.

KOSZTKA

De nem a nagypolitikában.

ÉDES

Én nem foglalkozom veled.

KOSZTKA

Ha azt akarod, itt maradjon, a polgármestert meg kell nyernünk.

ÉDES
Hogy gondolja?

Csend.

ÉDES
Hogy...menjek vele?!

KOSZTKA
Tudod, miért halt meg a segédjegyző?

ÉDES
A tóba fordult.

KOSZTKA
De miért?

ÉDES
Szemüvegét tisztogatta.

KOSZTKA
Nem azért. Nem adta asszonyát. Messzi rokona egy tábornok volt, az aradiak közül. Az nem adta, makacskodott. Pedig nem apja volt, nem Ópapa. Távol rokon.

ÉDES
És maga tudta?

KOSZTKA
Hogyne. Én vagyok a rendőrkapitány.

ÉDES
Menjen át. A másik ágyba.

Csend. Kosztka feláll, átmegy a másik ágyba.

ÉDES
Apám marad.

KOSZTKA
Máshogy nem megy.

ÉDES

De maga megverte a kocsmában, igaz?

KOSZTKA

Verekedtünk.

ÉDES

Értem?

KOSZTKA

Nem érted. Miattad.

ÉDES

Ha nem megyek...

KOSZTKA

Nekem végem. A patikának is, másnak is.

Csend. Feksznek az ágyaikban, néznek maguk elé.

Tizennyolcadik jelenet

Csontváry „Játszó gyerekek”c. képe a vásznon a háttérben.

A színpadon Susa ül az asztalnál, Tivadar veszi elő a kenyeret.

SUSA

Édes hol van?

TIVADAR

Elment korán.

SUSA

Hát apus?

TIVADAR

Ő is. Korán.

SUSA

Ilyen még nem volt soha.

TIVADAR

Ne nyafogj. Kapsz reggelit.

SUSA

Mi történt itt? Mért nem mondod.

Tivadar megáll, leteszi a kenyeret Susa elé.

TIVADAR

Egyél.

Susa nézi a testvérét.

TIVADAR

Tizenhat vagy már. Neked kéne nekem kened reggelire kenyeret.

SUSA

Tizenhat vagyok, de beteg.

TIVADAR

Az mindegy. Azt mondtad, gyógyulsz.

SUSA

Igen, mert most akarok. Segíts.

Csend. Tivadar megszánja Susát.

TIVADAR

Ópapa hazajött.

SUSA

Hazajött?! A háborúból?

TIVADAR

Harcba volt. A világszabadság miatt.

SUSA

Hol van?

TIVADAR

A pajtában.

SUSA

Miért?

TIVADAR

Még nem dőlt el, hogy feljöhet.

SUSA

Láthatom őt?

TIVADAR

Ha akarsz. Egyél, és leviszlek hozzá.

Susa mohón enni kezd.

SUSA

Nem kell vinni. Lemegyek én. Egyedül.

TIVADAR

Ha akarsz...

Tizenkilencedik jelenet

A vásznon az ismert kép a fürdőről.

Polgármester ül a vízben. Megjelenik nagyon lassan Édes. Meztelen. Megáll, néz.

POLGÁRMESTER

Gyere.

Édes megindul, lassan jön, bemegy a vízbe.

POLGÁRMESTER

Ülj le oda.

Édes leül, szemben a polgármesterrel.

POLGÁRMESTER

Jól van. Elmehetsz.

Édes meglepődve néz, aztán gyorsan feláll, megfordul, fut ki a medencéből. Polgármester utána szól.

POLGÁRMESTER

Hé, te! Holnap is jössz. Pont ilyenkor.

Édes gyűlölettel néz rá, aztán siet tovább, ki a fürdőből.

Huszdik jelenet

A vásznon a pajta-kép.

A pajtában Ópapa térdén ott ül Susa, velük szemben Tivadar. Tivadarnál szén, és nagy rajzlap, rajzolja őket, ahogy beszélnek.

ÓPAPA

Mennyi vagy te? Most tizenhat...

SUSA

Tizenhat, csak beteg.

ÓPAPA

Mi bajod, te?

SUSA

Apa szerint izomsorvadásom van. Nehezen járok.

ÓPAPA

Az is valami? Azt hiszed, az valami? Meggyógyítlak én abból.

SUSA

Maga, Ópapi? Meggyógyít?

ÓPAPA

Gyógyítottam sokat. Kinyílik a melle némelyiknek az ágyútól, másnak feje szakadt, de meggyógyultak. Mentek tovább.

SUSA

Hát az meg hogy lehet?

ÓPAPA

Mert eszméjük volt. Az a fontos.

SUSA

Eszméjük volt?

ÓPAPA

Olyan nyavalyákat kaptam, itthon mindenki belehal, és megmaradtam. Vajon miért?

SUSA

A szabadság miatt?

ÓPAPA

Mert tudtam, hogy én fontos vagyok. Azért maradtam meg végül.

SUSA

De én nem vagyok itt fontos. Nem vagyok, senkinek.

ÓPAPA

Hát édesanyádnak nem vagy-e?

SUSA

De igen. Neki igen.

ÓPAPA

Hát az öcséd, aki ide hozott?

SUSA

Neki is.

ÓPAPA

Én meg a hazajöttem végleg. Nekem is fontos leszel.

SUSA

Hazudtok ti mind. Én meghalok.

ÓPAPA

Most már nem lehet.

SUSA

A Tivadar meg mindig rajzol.

ÓPAPA

Tudom. Már engem is lerajzolt párszor.

SUSA

De nem azt rajzolja, amit lát.

ÓPAPA

Szerencsére nem.

SUSA

Megkértem, rajzolja le a betegségemet. Tudott, mit rajzolt?

ÓPAPA

Mit?

SUSA

Egy csikót. Mellső lábaira hajtja a fejét.

ÓPAPA

Fel fog állni az a csikó.

SUSA

Nagyon remélem. Úgy örülök, hogy megjöttél. Sokáig leszel itt a pajtában?

ÓPAPA

Csak amíg megeszem ezt a kocsiderék szénát...

Nagyot nevetnek, Ópapa csillogó szemmel hajtja a fejét Susa vállára. Látjuk Tivadar rajzát, két ló egymás mellett, furcsa állásban. Tivadar dolgozik. Ahogy dolgozik, úgy elvenedik meg a kép a háttérben, a „Lány öregemberrel” vonalai.

Huszonegyedik jelenet

A háttérben, a vásznon a „Besztercebánya” c. kép látható.

A polgármesternél Schubert ül, előtte a Polgármester, egy nagy darab karabélyt tesz le elé.

POLGÁRMESTER

Ehun, ni.

SCHUBERT

Ejnye már. Az anyját.

POLGÁRMESTER
Te leszel a nemzetőrség.

SCHUBERT
Ideje volt.

POLGÁRMESTER
Deák azt mondja, nemzetőrség kell. Te fogdosod össze a régi szabadságharcosokat.

SCHUBERT
Nem a rendőrkapitány dolga az?

POLGÁRMESTER
Nem megbízható.

SCHUBERT
Ki?

POLGÁRMESTER
A Kosztka.

SCHUBERT
A Kosztka nem?

POLGÁRMESTER
Nemzetőr lettél. Kötelességed hallgatni arról, amit mondok neked.

SCHUBERT
Hogy a ragyába ne!

POLGÁRMESTER
Az asszonya bent volt nálam a Sváblyufkába.

SCHUBERT
Magától?!

POLGÁRMESTER
Nem. A leirat miatt. Ami a megyéről gyűtt.

SCHUBERT
A leiratban az volt, hogy az asszonynak oda kell menni?

POLGÁRMESTER

Nem. Abban a szökevények elfogása volt. Tegnap szóltam róla neki. Az apjáról. Erre ma reggel odajött. Na, miért?

SCHUBERT

Miért?

POLGÁRMESTER

Mert takargatnivalója van.

SCHUBERT

Azért vetkezett le a sváblyufkában.

POLGÁRMESTER

Van takargatnivalójuk. Egy ilyen asszony különben nem jön oda.

SCHUBERT

Vagyis?

POLGÁRMESTER

Nem tudom. Holnap újra gyün.

SCHUBERT

Meglehetem én is?

POLGÁRMESTER

Nem. Ez most másfajta légyott.

SCHUBERT

Miféle?

POLGÁRMESTER

Szerelem.

SCHUBERT

Más. Az más. Akkor nem. DE mostan...mi dolgom van ezzel a karabéllyal?

POLGÁRMESTER

Te őrzöd a hivatalt, meg engem.

SCHUBERT

Zárjam be a bótot?

POLGÁRMESTER

Nem. De gyűssz, ha mondom. És mindenkit lelűsz, ha mondom.

SCHUBERT

Mindenkit?

POLGÁRMESTER

Akit mondok.

Schubert felveszi a fegyvert, vigyorog.

Huszonkettedik jelenet

A háttérben lassan kirajzolódik a „Magányos cédrus” képe.

Tanár Úr megy az utcán, Tivadar pattan elé.

TIVADAR

Tanár Úr, elkísérhetem?

TANÁR ÚR

Gyere, fiam.

TIVADAR

Ma mit tanulunk?

TANÁR ÚR

Ma, fiam, semmit.

TIVADAR

De ma a szabadságharc lesz, megígérte...

Tanár Úr gondolkodik, leül egy padra.

TANÁR ÚR

Ülj ide, fiam.

Tivadar leül, kíváncsian vár.

TANÁR ÚR

Ma nem lesz szó a szabadságharcról. Cenzúra van.

TIVADAR

Az milyen ünnep?

TANÁR ÚR

A cenzúra nem ünnep. A cenzúra egy okos dolog.

TIVADAR

Miért okos?

TANÁR ÚR

Mert megvéd téged a bajtól. A cenzúra az, amikor valaki, akit te magad fölé választottál, intézkedik, hogy mit szabad tanítanod, és mit nem. Mit szabad írnod és mit nem.

TIVADAR

A festőkre is vonatkozik?

TANÁR ÚR

Persze. A festők is. Ott volt az a kollégád, az a Leonardo.

TIVADAR

Az Utolsó Vacsora...tudom.

TANÁR

Na látod. Leonardo oda festett a képre eredetileg Mária Magdolnát, Jézus tanítványát.

TIVADAR

Jézusnak nem volt női tanítványa.

TANÁR ÚR

De volt, és ne pofázz közbe, mert szájon váglak. Volt neki. Leonardo tudta ezt. Oda is festette. Mit tettek? Átfestették vele.

TIVADAR

Ez a cenzúra?

TANÁR ÚR

Ez.

TIVADAR

És ez miért jó?

TANÁR ÚR

Mert Leonardo nem tette volna jól, amit tett. Kiderül, hogy az egyház hazudik, kiderül, hogy az egész nem igaz, amiről beszélnek ezer éve. És? Mi lenne abból? Háború. Öldöklés. Ellenségeskedés. Nem jobb így? Hogy béke van, mi? Ezért mondom neked, a cenzúra jó dolog.

TIVADAR

De nem festhetek azt, amit akarok.

TANÁR ÚR

Az is helyes. Te, fiam, leszel valaki. Én nem, de te igen. Te soha nem azt rajzolod, amit látsz, hanem amit a dolgok rejtenek, amíg nézed őket. Meg vagy te verve valamivel, amiről jobb, ha minél később tudsz. Sokan lesznek kíváncsiak rád. Ez pedig felelősség. Az igazsággal nem zavarhatod össze az embereket, akik kíváncsiak rád.

TIVADAR

Akkor itt Szebenben nincs szabadság.

TANÁR ÚR

Nincs. De nem is kell. Gyere.

TIVADAR

És mit tanulunk a szabadságharc helyett?

TANÁR ÚR

Van egy monda Búvár Kundról. Ma arról beszélgetünk. Okos monda. Búvár Kund megfürja a hajókat. Egész nap el leszünk vele.

Feláll, Tivadar mellette, megindulnak az utcán. A háttérben a „Magányos cédrus”-on mintha szétfolyna a festék.

Huszonharmadik jelenet

A már ismert Pajta-kép a vásznon.

Ópapa borotválkozik egy lavór fölött, nyílik a pajta ajtó, Édes jön tiszta inggel.

ÉDES

Itt, ahogy kérte.

ÓPAPA

Csak nem mehetek ki a szabadságba piszkos ingbe!

ÉDES

Kivasaltam, keményítettem.

Ópapa megnézi.

ÓPAPA

Ez ám igen! Ezt még Bem is büszkén húzná föl.

ÉDES

Ne beszéljen erről többet. Bemről.

ÓPAPA

Ó, lányom, ne beszéljek?! Az unokáimnak húsz esztendőre elég mesélnivalóm van...

ÉDES

Ne meséljen róla. Soha. Ígérje meg.

Leül, tenyerébe temeti az arcát, Ópapa látja, hogy baj van.

ÓPAPA

Ne?

ÉDES

Ne. Semmiről sem. Leirat jött a megyétől.

ÓPAPA

Hiszen már vége. Régen.

ÉDES

Ilyennek nincs vége, soha. Maga is tudja.

ÓPAPA

Nincs. Csak ha meghalok. Ha meghalunk mink, akik ott voltunk.

ÉDES

Még akkor se.

Egy festőállvány áll a széna mellett, rajta papír, nem látjuk.

ÓPAPA

Hajnalban jött Tivadar, festett egyet. Ügyes gyerek.

ÉDES

Ő az.

ÓPAPA

Nem néztem még meg, hogy mit.

ÉDES

Fest az mindent.

ÓPAPA

Neked bajod van.

ÉDES

Nincs.

ÓPAPA

Tegnap neveltél.

ÉDES

Lehet.

ÓPAPA

Anyád nincs már. Nincs anyád. De én vagyok helyette. Anyád megérezte, ha bajod van, de meghalt, és rám testálta ezt. Én is érzem. Bajod van. Tegnap neveltél.

ÉDES

Maga szabad lesz. Hamarost. És feljöhet a házba.

ÓPAPA

Mit...adtál érte?

Édes felnéz.

ÉDES

Magába téged beleköltözött anyám.

ÓPAPA

Mit adtál érte?

ÉDES
Sokat.

Csend.

ÓPAPA
Haljak meg?

Szeretettel, mosolyogva kérdezte.

ÉDES
Mit mond!

ÓPAPA
Mindegy már. Haljak meg? Ha könnyebb nektek, meghalok. Haljak meg?

Édes feláll, megöleli Ópapát.

ÉDES
Ha már megjött, várjon velem.

ÓPAPA
De ha könnyebb nektek...

ÉDES
Könnyebb lenne. De most már maradjon meg. Nem baj, ha nehéz.

ÓPAPA
Szólj, ha kell már.

ÉDES
Akkor szólok.

ÓPAPA
Mikor vegyem föl az inget?

ÉDES
Jövök majd, és mondom.

ÓPAPA
Friss szaga van.

Édes elmosolyodik, kimegy, Ópapa áll, inggel a kezében. Majd a festőállvány mögé megy, kifordítja, elcsodálkozik: a szénrajzon egy öreg ember, kezében fehér inggel csak áll.

Huszonnegyedik jelenet

„Siratófal” kép a háttérben, de mintha mozognának az alakok, mintha mozogna a szájuk. A színpadon Tanár Úr és egy csoport gyerek.

Tanár Úr a katedránál, senki sem figyel rá, a gyerekek nevetgélnek, szórakoznak, Tanár Úr magyaráz.

TANÁR ÚR

Búvár Kund miután meglékelte az ellenség hajóit, vett egy nagy levegőt, és azt mondta: lékeljünk még...

Csönd, elgondolkodik. Háttérben az alakok mintha rá néznének, mintha felé fordulnának. Halk zene szólal meg, forradalmi zene.

TANÁR ÚR

Nagyobb hajókat is. Ezért kimászott a Dunából, és bement a Pilvax kávéházba. Már várta őt ott Vasvári és a radikális fiatalok egy csoportja.

A moraj kezd elülni, ahogy magyaráz, egyre inkább csönd lesz, a gyerekek csodálkozva nézik.

TANÁR ÚR /*egyre erősebben beszél*/

Ez volt március 14-én. A fiatalok másnapra tömegtüntetést szerveztek. Vasvári, Irinyi, és Búvár Kund, vagyis a márciusi ifjak kivonultak az utcára. A kötelező cenzúra eltörlését kérték, kiszabadították a börtönéből...Táncsics Mihályt!!! Létrehozták a pesti Közbátorsági bizotmányt, mely elhatározta a nemzetörség szervezését. Megszülettek az áprilisi törvények! Egyenlőség, szabadság! testvériség!

Egy szemüveges kislány most kifut.

TANÁR ÚR

Tizenhetedikén megalakult az első felelős magyar kormány: Deák Ferenc, herceg Eszterházy Pál, Báró Eötvös József, Kossuth Lajos, Gróf Batthányi Lajos, Gróf Széchenyi István, Mészáros Lázár, Szemere Bertalan, Klauzál Gábor, Búvár Kund. Vigyázz!!!!

A gyerekek ijedten vigyázzba állnak Tivadar szemén látszik csak a csillogás. Tanár Úr énekelni kezd. Szépen énekel, egyre énekel, az osztály áll és nézi. Háttérben az alakok mintha táncot lejteneének, a „Siratófal” férfiai és asszonyai is körtáncot járnak.

Huszonötödik jelenet

Háttérben ismét a Pajta-festmény.

Színpadon Tivadar áll Ópapa előtt, aki ül, lehajtott fejjel.

TIVADAR

Batthányi felkelést mondott a népnek, és szeptember 29-én Pákozd és Sukoro között elfundálta Jelasicsot. Damjanich leverte a szerb felkelőket, Bem apó visszafoglalta Erdélyt. Klapka Tokajnál ellátta az osztrákok baját, Guyon Richard áttörte a branyiskói hágót. Isaszegnél Windischgratz megfutott! Damjanich és Klapka a váci ütközetben Götz tábornokot bölintették meg! Nagysallónál Görgey legyőzte Wolgemuthot, aztán visszavette Buda várát!

ÓPAPA

És aztán?

TIVADAR

Aztán így volt. Így volt vége.

ÓPAPA

Ki mondta ezt?

TIVADAR

A Tanár Úr. Az iskolában. Aztán elvitték. Csendőrök. De előtte beszélt az.

ÓPAPA

Hát ha ő mondta...

TIVADAR

Maga ott volt, Ópapa.

ÓPAPA

Nem voltam ott.

TIVADAR
Hát? Hazudott?

ÓPAPA
Nem voltam ott. Sehol. Sem Bemnél, sem máshol.

TIVADAR
Hát Sukorónál?

ÓPAPA
Ott sem. Sehol.

TIVADAR
Ne mondja ezt, Ópapa...

ÓPAPA
Szép az ingem? Szép, nahát. Nem voltam ott. És te se beszélj róla többet.

Csend. Tivadar nem érti a dolgot.

TIVADAR
Pedig a Tanár Úr nagyon belelkesült.

ÓPAPA
Ő dolga az.

TIVADAR
Akkor hazudott?

ÓPAPA
Hazudtam. Eredj dolgodra.

Csend. Tivadar a festőállványhoz megy, leveszi a papírt, megnézi, összegyűri.

TIVADAR
Akkor így van.

ÓPAPA
Így.
Tivadar kifut, Ópapa néz utána.

Huszonhatodik jelenet

A háttérben a Besztercebánya-kép.

A színpadon két ágyon fekszik Édes és Kosztká. Sötét van. Zene.

KOSZTKA

Mit tett veled?

ÉDES

Semmit.

KOSZTKA

Semmit se?

ÉDES

Semmit. Leültetett, aztán hagyott. Hagyott elmenni.

KOSZTKA

És holnap is?

ÉDES

Holnap is kért.

KOSZTKA

Bemegyek a papír miatt.

ÉDES

Menjen.

KOSZTKA

Hogy apád visszajöhessen. Ne bánthassák.

ÉDES

Az jó lenne.

KOSZTKA

Kibírod még?

ÉDES

Kell.

KOSZTKA

Odamennék, megölelnének.

ÉDES
Jöjjön ide.

Kosztka átmegy, megöleli a némán síró asszonyt.

KOSZTKA
Vége lesz.

ÉDES
Egyszer vége.

Huszonhetedik jelenet

Háttérben a „Sváblyufka”.

Polgármester ül a vízben. Jön lassan Édes. Veti le az inget. Ott áll meztelenül.

POLGÁRMESTER
Gyere be ide.

Édes megindul a víz felé.

POLGÁRMESTER
Ülj ide. De most közelebb.

Édes közelebb ül. Polgármester nem mozdul.

POLGÁRMESTER
Közelebb.

Édes összeszorítja a száját, közelebb ül.

POLGÁRMESTER
Apád hogy van? Megjött, igaz? Azért vagy itt.

Édes csak bólint.

POLGÁRMESTER
Tábornok volt. Ejnye, ejnye.

ÉDES
Öreg már.

POLGÁRMESTER
Úgy lehet.

Csend.

POLGÁRMESTER
Nekem jó, hogy itt ülsz. Hát neked?

Édes nem válaszol.

POLGÁRMESTER
Láthatod, nem bántalak.

Édes nem válaszol.

POLGÁRMESTER
Elmehetsz most. Holnap jöhetsz. Még közelebb.

ÉDES
Holnap már nem!

POLGÁRMESTER
De még kell egyszer. Tegnap jó volt. Ma még jobb. Holnap aztán lesz itt móka!

ÉDES
Holnap már nem.

POLGÁRMESTER
De igen. Elmehetsz.

Édes feláll, mint az alvajárók, elindul kifelé a vízből, Polgármester vigyorogva, elégedetten nézi az asszony testét, majd a víz alá süllyed, bugyborékol.

Huszonnyolcadik jelenet

Háttérben a „Patika” kép. Zene.

A színpadon Kosztka dolgozik fehér köpenyében, nyílik az ajtó, bejön a dühös Tivadar.

TIVADAR
Jövök a Sváblyufkából.

KOSZTKA
Mennél inkább iskolába.

TIVADAR
Láttam Édest.

KOSZTKA
Ő is fürdik.

TIVADAR
Láttam Édest. Meztelenül.

KOSZTKA
Gyerekek ott semmi dolga.

TIVADAR
Tudott róla?

KOSZTKA
Mi közöd.

TIVADAR
Ópapa meg nem volt harcos.

KOSZTKA
Nem. Neked is csak hazudott.

TIVADAR
Édes ott volt. Meztelenül!
Egészen az apja elé áll.

KOSZTKA
Hallgatsz erről. De nagyon!

TIVADAR
Édes volt ott meztelenül.

Állnak, Kosztká hirtelen egy nagy pofont kever le a fiának.

KOSZTKA

Takarodj az iskolába.

TIVADAR

Én mehetek...de ezt maga még bánja!

KOSZTKA

Nem hiszem.

TIVADAR

Édes miért ment oda?

KOSZTKA

Mondtam már, hogy hallgass erről!

Csend. Tivadar nézi az apját. Aztán gyorsan kimegy. Fordul át a színpad a Temető képre, a háttérben az ismert temetői kép. Pirics Jancsi ot ül, levágódik mellé Tivadar.

TIVADAR

Hát nagyapád? Mi van vele?

JANCSI

Bajod van, te?

TIVADAR

Anyád meghalt. Apja miatt. Megöled-e?

JANCSI

Mondtam. Később. Mi lelt téged?

TIVADAR

Nincs szabadság Szebenben.

JANCSI

Az bizony nincs.

TIVADAR

Ópapa nem volt a harcban.

JANCSI

Pedig úgy tudtad te is.

TIVADAR

Úgy. Anyám meg a polgármesterrel. A svablyufkában.

JANCSI

Tudom. Ezt már mondta nagyapám. Reggelinél mondta, nevetett.

TIVADAR

Te tudtad már...

JANCSI

Tudja itt mind. Ott kajabáznak a házatoknál, csak te nem voltál otthon. Ott kajabáznak anyádra, kurva lett, meg ilyeneket kajabáznak.

Csend.

TIVADAR

Apám is tudta...nem tett semmit.

JANCSI

Gané apád van, Tivadar.

TIVADAR

Édes nem magától ment oda.

JANCSI

No, az biztos. Anyám sem magától pusztult.

TIVADAR

Nincs szabadság Szebenben.

JANCSI

Amíg nagyapám nevet csak, nincs.

Ülnek, hallgatnak.

JANCSI

Te fess. Te tudsz festeni.

TIVADAR

Nincs most idő.

Ülnek, hallgatnak. Majd Ili jön arra. A két fiú felugrik.

TIVADAR

Nem jött be ma a Tanár Úr. Tudsz-e róla?

KISLÁNY

Mi dolgom veled?

JANCSI

Te vagy a kalapos lánya.

KISLÁNY

Nem kalapos! Nemzetőr!

TIVADAR

Nincs itt a tanár úr. Te meg tegnap elfutottál.

KISLÁNY

Igen, és? Mondanom kell, ha ilyenről beszél...

JANCSI

Ilyenről, te?! Milyenről?

KISLÁNY

Miről tegnap. A szabadságharcról. Ha erről beszél, nekem szólnom kell. Eresszetek.

JANCSI

Hová futtál?

TIVADAR

Hová?

KISLÁNY

Apámhoz. Megmondani. Eresszetek.

TIVADAR

Áruló. Ez itt az áruló!

JANCSI

Hol a kötél?

Tivadar egy zsineget kap elő, elkapják a kislányt, az sivalkodik, kezdik megkötözni.

TIVADAR

Be vele a ravatalozóba! Az ilyenek ott a helye.

JANCSI

Forradalom lesz itt, mi?

TIVADAR

Lesz.

Elviszik a sivalkodó kislányt.

Huszonkilencedik jelenet

A háttérben a Besztercebánya-kép.

Színpadon polgármesteri iroda. Polgármester virágot öntöz, belép Kosztká.

KOSZTKA

Add az írást.

POLGÁRMESTER

Lassan, lassan!

KOSZTKA

Add az írást.

POLGÁRMESTER

Milyen írást?

KOSZTKA

Hogy... feleségem apja büntelen, hazatérhet. Te adhatsz ilyet.

POLGÁRMESTER

Adok is. Erről beszéltünk. Szavam adtam.

KOSZTKA

Szavad nem kell. Csak az írás.

POLGÁRMESTER

Holnapra kész.

KOSZTKA

Az asszony ott volt. Ma reggel is.

POLGÁRMESTER

Háromszor jön. Így egyeztünk.

KOSZTKA

Velem nem.

POLGÁRMESTER

Veled nem is, csak vele.

KOSZTKA

Ő erről veled nem egyezkedett.

POLGÁRMESTER

Ki volt ottan? Én, vagy te?

KOSZTKA

Ő erről nem egyezkedik.

POLGÁRMESTER

Asszony, ha bejön a fürdőbe, mind egyforma lesz.

KOSZTKA

Holnap nem megy.

POLGÁRMESTER

Írás sem lesz.

KOSZTKA

Én megöllek.

POLGÁRMESTER

Ha hagyom.

Összenéznek, most jön Schubert a karabéllyal, előtte a Tanár Úr, most kifogástalan öltönyben, ingben, nyakkendőben.

KOSZTKA

Mi van itten?

POLGÁRMESTER

Látod, a leirat miatt komolyadnak itt a dolgok. Vigyázz, Kosztka.

SCHUBERT

Elővezettem ezt.

KOSZTKA

Ha ilyesmi van, én intézkedem! Én vagyok a rendőrkapitány!

POLGÁRMESTER

Stadium van. Átvettem én. A leirat miatt. Te maradsz patikus.

KOSZTKA

Panaszt teszek a megyénél.

POLGÁRMESTER

Az jó lesz, de akkor vigyed apósod is, hátha látni kívánják őt.

Kosztka mondana valamit, de nem mond, dühösen elsiet.

POLGÁRMESTER

Ülj le, tanár.

TANÁR ÚR

Ne tegezzen.

POLGÁRMESTER

Megkaptad az iskolában te is a leiratot.

TANÁR ÚR

Megkaptam. Arra használtam, amire köll egy ilyen papírt.

POLGÁRMESTER

Mégis tanítottad azt a harcot.

TANÁR ÚR

Mer' az nekem köteleesség.

POLGÁRMESTER

A leirat ellenére.

SCHUBERT

Lőjek rá?

POLGÁRMESTER

Még ne. Tudta, mégis megszegte. El kell, hogy zárjalak. Úgyis jön a nyári szünet, addig maradsz. Itt maradsz, és másolsz nekünk, a hivatalnak.

TANÁR ÚR

Nem maradok.

POLGÁRMESTER

Zárd be őt a kisszobába.

Schubert elvezeti Tanár urat, Polgármester elégedetten hátradől.

POLGÁRMESTER

Leszen itt rend.

Harmincadik jelenet

Háttérben Csontváry „Szebeni kocsmá” képe.

A színpadon is kocsmá, Tivadar ül az egyik asztalnál, Kocsmáros jön oda hozzá.

KOCSMÁROS

Menj gyerek, az iskolába!

TIVADAR

Sört kérek.

KOCSMÁROS

Mit szól hozzá a tanítod?

TIVADAR

A tanítót elzárták.

KOCSMÁROS

Már ideje volt. Régen hibbant.

TIVADAR

Nincs tanítás. Nincsen semmi.

KOCSMÁROS

Kapsz egy kis sört. Jó kedvem van.

Letesz egy pohár sört Tivadar elé, az meghúzza. Nyílik az ajtó, látni, megállnak a füstben Jancsi és Susa. Odamennék Tivadar asztalához, helyesebben Susa épp hogy csak evickél.

TIVADAR

Ezt mindek hoztad?

JANCSI

Nem jött más. Felétek jöttem, ott ácsurgott kint. Beszéltem vele.

SUSA

Én is veletek akarok tartani.

TIVADAR

Hát mások?

SUSA

Te sört iszol?

JANCSI

Mások nem. Mások nem jönnek velünk.

TIVADAR

A szabadságért?

JANCSI

Nem kell nekik.

SUSA

Csak nekünk!

TIVADAR

Te kussolj. Üljetek le. Kértek sört?

JANCSI

Mért? Kaphatunk?

TIVADAR

Beszéljünk meg.

SUSA

Édes otthon. Csak sír.

TIVADAR
Te is tudod?

SUSA
Bekiabálnak neki. Az ablakon. Kurvázzák Édest. Sokan.

Tivadar nem szól, gondolkodik. Hátról megvilágosodik a tér, a pajtát is látjuk, benne Ópapát, majd később Kosztkát. De a gyerekek sziluettjét is elől, a kocsma-asztalnál. Ópapa ül, de már nem mosolyog. Nyílik a kapu, besiet Kosztká.

KOSZTKA
Ma még ne öltözzön. Holnap jöhet.

ÓPAPA
Nekem azt mondtátok, ma!

KOSZTKA
Ma nem lehet.

ÓPAPA
Itt ülök már régóta. Indulok.

KOSZTKA
A lánya is bent ül! Az is!

ÓPAPA
Mi lett vele?

KOSZTKA
Ha egy kicsit hallgatózik, meghallja még!

ÓPAPA
Mit te?

KOSZTKA
Ahogy kiabálnak be rá.

ÓPAPA
Reá? Mit kiabálnak reá?

KOSZTKA
Polgármester kurvája. Ezt kiáltják.

ÓPAPA

És te itt vagy? Nem töröd be a pofájukat.

KOSZTKA

Nem, mert igaz. Fördőbe jár meztelenül reggel. A polgármesterrel. Azzal ülnek.

ÓPAPA

Az én lányom? De miért?

KOSZTKA

Kérdezi? Nem találta ki? Mi a srégnek jött még haza? Minek nem bírt megdögleni, boldogan ott Bem alatt? Miért él még, miért itt?

ÓPAPA

Miattam?

KOSZTKA

Annyian meghaltak ott, vagy elkapták őket, felakasztották! Maga hogy úszta meg? Harcolt egyáltalán, vagy csak lopott valamit, bujkált, és nekünk mesél minden ilyen?

ÓPAPA

Én Bem tábornoka voltam!

KOSZTKA

Ki tudja azt?!

ÓPAPA

Értem ment be a fürdőbe...

KOSZTKA

Magáért, hogy dögölne meg! De az írás meg lesz holnap, az meg lesz, ne féljen! Holnap már bejöhet a házba, kiülhet a kispadra is, onnan bólogathat! Tiszta ingben, ahogy az kell! De ma még ne kelljen látnom magát!

Kirohan. Ópapa döbbenten ül.

Ismét a kocsmá-asztalt látjuk.

SUSA

Ti bementek most? A polgármesteribe?

TIVADAR

Kihozzuk a Tanár urat.

JANCSI
Ki bizony.

SUSA
Én is megyek.

TIVADAR
Te nem. Te csak figyelsz itt. Szemben van vele a bokros. Ott beülsz egy bokorba, ott figyelsz.

SUSA
Ott figyeljek?

TIVADAR
Ott. És kiálts, ha csendőrök jönnek.

SUSA
Apus nem jön, otthon van az.

TIVADAR
Nem is apus. Jöhetnek azok Ungvárról.

SUSA
Igaziak?

JANCSI
Szabadság lesz, Susa. Ilyenkor csendőrök jönnek.

SUSA
De Ungvárról?

JANCSI
Menj majd a bokorba és figyelj.

Susa ráesik Tivadarra, megöleli.

SUSA
Szabadság legyen. Akkor lesz egészség. Nekem is. Ettől múlik.

TIVADAR
Ettől. A szabadságtól.

Susa átöleli, és megcsókolja Tivadart, az nehezen tűri, fel is ugrik.

TIVADAR

Te jó barát vagy, Jancsi.

JANCSI

Te is nekem.

TIVADAR

Ketten vagyunk.

JANCSI

Elég lesz az.

Összenéznek, csönd. Majd elindulnak kifelé. Zene. Édes jön be, helyet keres, lekucorodik egy sötét helyre. Kosztka is jön, keresi őt, meglátja, elé lép.

KOSZTKA

Hát itt vagy.

ÉDES

Ide nem hallatszík.

KOSZTKA

Csak pár mocsodék. Elfelejtik.

ÉDES

Nem megyek már holnap reggel.

KOSZTKA

Apádat elviszik. Hármat vittek el az éjjel. A mészégető apját magát, meg a kékfestőt is. Azok ott voltak akkor. Most Ungvárra vitték őket.

ÉDES

Nem érdekel.

KOSZTKA

Őt is viszik. Elviszik.

ÉDES

Nem megyek. Reggel nem megyek.

KOSZTKA

Jól teszed.

ÉDES

Majd lesz valahogy.

KOSZTKA

Látod, semmit sem tehetek. Már a rendőr sem én vagyok.

ÉDES

El kell menni, innen messze.

KOSZTKA

Patikust mindenhol keresnek.

Édes felnéz, valami remény van az arcán. Kosztka lehajol hozzá.

ÉDES

Elmegyünk majd , ugye?

KOSZTKA

El. Szebenben...nincs szabadság...

ÉDES

Ezt ki mondta?

KOSZTKA

A fiad.

ÉDES

Lesz abból még valami.

KOSZTKA

Lesz.

Átöleli Édest.

KOSZTKA

Kibírjuk ezt, még a végét.

Harmincegyedik jelenet

*Háttérben Besztercebánya képe, a színpadon ismét a polgármesteri hivatal.
Polgármester ül az asztalánál, mögötte a fal nem messze, azon zászló.
Tivadar és Jancsi jönnek be.*

POLGÁRMESTER

Benneteket meg ki küldött?

TIVADAR

A nép.

JANCSI

A népség.

POLGÁRMESTER

Mi a fene?!

TIVADAR

Szebenben nincs szabadság.

POLGÁRMESTER

Hogy képzelitek? Kidobatlak úgy bennetek...

Jancsi és Tivadar összenéznek, hirtelen nekiugranak a nagy asztalnak, és erővel betolják a falnak, odanyomják vele a Polgármestert.

POLGÁRMESTER

A kurva anyátokat! Hé, valaki!

TIVADAR

A Tanár Urat kérjük ki.

JANCSI

Aki itt rab.

POLGÁRMESTER

A tanárotok?! Nem jön senki?!!!

TIVADAR

Nélküle innen el nem megyünk.

JANCSI

Visszük magunk.

POLGÁRMESTER

Mind elmentek ebédelni?! Nincs itt senki?!

TIVADAR

Azt mondja meg, hol.

POLGÁRMESTER

A taknyot vágom ki mindjárt a fejetekből, rohadt...

Jancsi és Tivadar nekiveselkednek, még egyet löknek az asztalon, Polgármester üvölt.

POLGÁRMESTER

Eltöritek a bordámat, mocskos kölkök...

TIVADAR

Hol a tanár?

POLGÁRMESTER

Ott ül a hátsó kishabában!

Tivadar int Jancsinak, az elfut.

TIVADAR

Számadásom van anyám miatt.

POLGÁRMESTER

Anyád kurva, te meg megdöglesz! Apáddal együtt!

TIVADAR

Bíróság elé viszünk.

POLGÁRMESTER

Az itt én vagyok!

TIVADAR

Mától már nem.

Jönnek a folyosóról Jancsi és Tanár Úr.

TANÁR ÚR

Tivadar! Ereszd. Húzd el az asztalt.

TIVADAR

Szabadság van itt Szebenben, Tanár úr!

TANÁR ÚR

Nem ezen múlik ez. Húzzátok el.

JANCSI

Mért? Hamarabb döglük meg...

TANÁR ÚR

Húzzátok el!

Jancsi és Tivadar kijebb húzzák az asztalt, Polgármester fájdalmasan felnyög.

POLGÁRMESTER

Megdögöltök.

TANÁR ÚR

És most gyerünk. Gyerünk innen.

TIVADAR

Még nem végeztük el a dolgunk...

TANÁR ÚR

Azt nem itt kell. Induljatok, mondom.

A két gyerek szomorú arccal kiindul, Tanár Úr még ránéz a Polgármesterre, az sötéten néz, hallgat. Aztán Tanár Úr is kimegy. Polgármester lassan feláll. Most jön be a karabéllyal Schubert.

POLGÁRMESTER

Te meg hol az ördögbe voltál?!

SCHUBERT

A reteráton.

POLGÁRMESTER

Pont amikor kell. Megtámadtak. Két bűdös kölök.

Schubert kinéz a nyitott ablakon.

SCHUBERT

Akik ott mennek el?

POLGÁRMESTER

Azok.

Schubert villámgyorsan felkapja a puskát, tüzel vele ki az ablakon egyet.

POLGÁRMESTER

Ne bolondulj! Lövöldözzöl?! Ki mondta ezt?!

SCHUBERT

Csak ijesztésből. A bokorba lűttem. Hadd fussanak.

POLGÁRMESTER

Biztos, hogy csak a bokorba?

SCHUBERT

Úgy bizony.

POLGÁRMESTER

Mocsadékok. A patikus öregjét visszük. Dögöljön meg az is.

Harminckettedik jelenet

Háttérben az „Erdő” kép, bokrokkal, fákkal.

Sietve jönnek Jancsi , Tivadar és a Tanár Úr.

JANCSI

Ez kilőtt ránk...

TANÁR ÚR

A kalapos...

TIVADAR

Tanár Úr, ez már igazi háború...

TANÁR ÚR

Gyerünk innen.

TIVADAR

Várjunk...Susa a bokorban maradt...Susa, gyere!

*Kis csönd, a háttér-képen mintha folyna szét a festék. Susa jön ki lassan.
Feje csupa vér, a szemét vágta ki a golyó, lassan jön.*

TIVADAR /ordít/
SUSA!!!!!!!!!!!!!!!

Tanár úr és Jancsi döbbenten állnak.
SUSA
Nem jól van ez...

TIVADAR
Mi lett veled?!

SUSA
Nem látok most. Tivadar...

TIVADAR
Mi lett veled...nem látsz, Susa?

*Tanár Úr nem nézi tovább tétlenül, felkapja Susát, a vállára dobja, futni kezd
vele, a fiúk utána.*

Harmincharmadik jelenet

Háttérben vázlat rajz: szebeni ház belső vázlatrajza.

A színpadon Susa fekszik az ágyon, nagy kötéssel a szemén, alszik. Fölötte áll Kosztka, majd lassan bejön Édes. Megáll Kosztka mögött. Halkan beszélnek.

ÉDES

Elaludt.

KOSZTKA

El. Végre.

ÉDES

Visszajön még az orvos?

KOSZTKA

Kórház nem kell. Nincsen minek. Így marad már.

ÉDES

Voltam hátul.

KOSZTKA

A pajtában?

ÉDES

Elment onnan. Nincsen sehol.

KOSZTKA

Hátha nem jól néztél körül.

ÉDES

A szomszéd is látta menni. Összepakolt, elment innen.

KOSZTKA

Most viszik Ungvárra a polgármestert. Vasban viszik.

ÉDES

Számít már ez?

KOSZTKA

Ott rohadjon meg. A kurva anyjában rohadjon meg.

ÉDES

Számít ez?

KOSZTKA

Győzött ez a...szabadságharc.

ÉDES

A Tivadaré.

Hallgatnak. Nézik Susát, ahogy alszik.

Harmincnegyedik jelenet

A háttérben ismét a temető-kép ragyog.

Susa ül a színpad közepén, ócska keretes vakszemüveg van rajta. A képen a nap mintha az ő arcát sütné. Mögötte megjelenik Tivadar. Vállán tarisznya, kezében összetekert papírlapok.

TIVADAR

Látod, már ide is ki tudsz gyünni.

SUSA

Ki tudok. Elmúlt a sorvadás. Azóta járok, látod. Ideáig eljöttem.

TIVADAR

Édes haragudni fog. Hogy eljöttél magadtól.

SUSA

Majd lenyugszik. Hová mégy?

TIVADAR

Ki mondta neked, hogy megyek?

SUSA

Látom, hogy méysz. Örökre méysz.

TIVADAR

Te ezt látod?

Csend.

TIVADAR

Váradra megyek. A festőiskolába.

SUSA
Tudnak róla? Édes?

TIVADAR
Nem tud, senki.

SUSA
Megszöksz, mi? Nagy bánat lesz.

TIVADAR
Elhiszem.

SUSA
Festő leszel?

TIVADAR
Bizonyára.

SUSA
Jól van akkor. Itt már szabadság van úgyis.

TIVADAR
Jöttem tőled elbúcsúzni. Csak tőled, Susa.

SUSA
Azt jól tetted. Mikorra érsz oda?

TIVADAR
Ha szekér felvesz, harmadnapra.

SUSA
Sok szerencsét.

Kinyújtja a két kezét arra, amerre Tivadar sejt. Tivadar megöleli.

TIVADAR
Látok én helyetted majd. Helyetted látok, Susa.

Susa elmosolyodik.

SUSA
Az a jó lesz.

TIVADAR

Úgy festek majd, mintha látnék. Helyetted.

SUSA

Akkor én is látok.

TIVADAR

Úgy van. Így gondolom.

Susa megsimogatja Tivadar arcát.

SUSA

Menj. Majd megmondom nekik.

Mosolyogva, boldogan tartja az arcát a háttér-kép felé, Tivadar megindul ki, majd alakja megjelenik a háttér-képen. A Csontváry tájképben megy a kisfiú, még visszaint, a vak Susa is int, mintha látná őt. Csak a festményt látjuk már, és a benne távolodó Tivadart. A zene is halkul már. A Kossuth-szvit a végére ért. Majd minden elhallgat. Csak a kép világít a háttérben.

-vége-